

Menntamálanefndarálit IV - Ungmennafraeðslan og sjerfraeðslan (1922)

Útgáfa 1.0 af rafræna skjalinu

Þetta PDF skjal er hluti afraksturs skönnunar á prentuðu eintaki af téðu riti. Markmið þessarar útgáfu er að veita almenningi færi á að eignast sitt eigið rafrænt eintak af því án endurgjalds.

Skjalið er upprunalega birt á vefnum <https://urlausnir.is>. Þar má finna rafrænar útgáfur hinna bindanna og verða nýrri útgáfur af skjölunum í boði þar.

Takmörkun ábyrgðar

Höfundur skjals þessa afsalar sér allri ábyrgð, að því marki sem lög heimila, vegna beinnar og/eða óbeinnar notkunar skjalsins sjálfs eða afurða sem af því leiðir. Þó að stefnt hafi verið að því markmiði að skjalið endurspegli sem best innihald upprunalegu bindanna er hvorki hægt að tryggja né ábyrgjast að það hafi tekist. Framangreint á einnig við um efnislegt innihald prentuðu eintakanna sem skönnuð voru.

Höfundaréttur

Höfundur skjals þessa álitur að hvers kyns höfundaréttur á prentaða eintakinu sé útrunninn.

Hvers kyns höfundaréttur sem höfundur skjalsins gæti hafa skapað sér til handa með skönnuninni sjálfri eða öðru framlagi sínu til sköpunar þess, skal vera meðhöndlaður í samræmi við Creative Commons Zero höfundaleyfið (CC0 1.0 Universal eða síðari útgáfa þess).

Ábendingar

Séu ábendingar um mögulegar úrbætur á skjalinu er hægt að koma þeim á framfæri við höfund þess.

Athugasemdir um þessa útgáfu

Skannað var eintak í vörslu Landsbókasafnsins (almennt útlán).

Höfundur skjalsins: Svavar Kjarrval (svavar@kjarrval.is)

*Förf. Dr. Finnur Jonsson
Med Aegisd. Kæfjan
Graf. Dr. Finnur Jonsson*

MENTAMÁLANEFNDARÁLIT IV.

UNGMENNAFRÆÐSLAN

OG

SJERFRÆÐSLAN

Ísland. Menntamálaráðuneytið

344.070944
Ung

MENTAMÁLANEFNDARÁLIT IV.

UNGMENNAFRÆÐSLAN OG SJRFRÆÐSLAN

REYKJAVÍK — PRENTSMÍÐJAN GUTENBERG — 1922.

HÁSKÓLI ÍSLANDS
OG BÓKUM FIRMIS JÓHANNESSEN

Frumvarp

til laga um ungmennafræðslu.

1.

Markmið og skipulag.

1. gr.

Markmið ungmennafræðslunnar er að veita þeim, sem lokið hafa fullnaðarprófi barnafræðslunnar, kost á að afla sjer frekari mentunar, gera þá nýtari þegna þjóðfjelagsins og hæfa til að stunda nám í ýmsum sjerskólum.

2. gr.

Ungmennafræðslan veitist á námskeiðum, í kvöldskólum, í framhaldsbekk barnaskóla, í tveggja ára ungmennaskólum og í þriggja ára ungmennaskólum, er nefnast gagnfræðaskólar.

3. gr.

Námskeið þessi og skólar eru jafnt fyrir stúlkur sem pilla.

4. gr.

Við barnaskóla, hvort heldur er heimanögunguskóli eða heimavistarskóli, má hafa námskeið fyrir ungmenni á þeim tíma, er ekki þarf að nota skólann til barnafræðslunnar, þó ekki skemur en fjórar vikur á ári og ekki fyrir færri nemendur en 12. Kenschukostnaðinn greiðir sveitarfjelag (bæjarfjelag) og ríki eftir sömu reglum og gilda um barnafræðsluna.

5. gr.

Við hyðrn heimangönguskóla má hafa

kvöldskóla eða framhaldsbekk fyrir ungmenni, og greiðir þá sveitarfjelag (bæjarfjelag) og ríki kenschukostnaðinn eftir sömu reglum og gilda um barnafræðsluna, enda sjeu nemendur eigi færri en 12 allan kenschulutímænn.

6. gr.

Stjórn og umsjón námskeiðs, kvöldskóla eða framhaldsbekkjar við barnaskóla hefir skólanefnd skólahjæraðsins; hún semur og reglugerð um tilhögum kenschlunnar og leggur fyrir yfirstjórn fræðslumála til samþyktar.

7. gr.

Heimilt er sveitarfjelagi (bæjarfjelagi) að lögbjóða til 3 ára i senn, að öll þau ungmenni skólahjæraðsins, er skólanefnd telur hæf til náms og eigi sækja aðra skóla, gangi á námskeið, i kvöldskóla eða framhaldsbekk, er 4.—6. gr. ræðir um, einn vetur á aldrinum 15—18 ára. Samþykt um slíka skólaskyldu skal gerð á almennum fundi, er formaður skólanefndar boðar til með nægum fyrirvara, og er hún gild ef $\frac{2}{3}$ þeirra manna, er kosningarrjett eiga i sveitarmálum (bæjarmálum), greiða henni atkvæði.

8. gr.

Tveggja ára ungmennaskóla skal setja á stofu i sveitum jafnskjótt og fje verður veitt til þess i fjárlögum. Skulu slíkir skólar vera 5 i landinu; á Austurlandi Eiðaskólinn fyrir Múlasýslur og Austur-Skaftafellssýslu, einn

á Norðurlandi fyrir Pingeyjarsýslur, Eyja-fjarðarsýslu, Skagafjarðarsýslu og Húna-vatnssýslur, einn á Vestfjörðum fyrir Strandasýslu, Ísafjarðarsýslur og Barða-strandarsýslu, einn á Suðvesturlandi fyrir Dalasýslu, Snæfellsness- og Hnappadalssýslu, Mýrasýslu, Borgarfjarðarsýslu og Kjósar- og Gullbringusýslu, einn á Suðurlandi fyrir Árnessýslu, Rangárvallasýslu og Vestur-Skaftafellssýslu. Stofnkostnað slíks skóla greiðir ríkið að hálfu, þegar hinn helmingurinn er fenginn með frjálsum framlögum skólahjæraðsins. Skólastað ákveður yfirstjórn fræðslumála í samráði við sýslunefnd þeirrar sýslu skólahjæraðsins, er mest fje, að tiltölu við fólksfjölda, hefir komið frá til stofnkostnaðar. Skólinn skal settur á hentugum stað í hjæraðinu, þar sem hann hefir hæfilega bújörð til afnota. Ríkið greiðir $\frac{1}{4}$ árlegs rekstrarkostnaðar, en $\frac{1}{4}$ komi frá sýslufjelögum skólahjæraðsins, af tillögum einstakra manna eða sjóða eða með skólagjöldum. Skólanefnd ungmennaskóla ákveður skólagjald með samþykki yfirstjórnar fræðslumála til tveggja ára í senn, en það sem á vantar til rekstrarkostnaðar skal, nema annarstaðar komi frá, greiddast af sýslusjóðum innan skólahjæraðsins í hlutfalli við fólksfjölda sýslunnar, þó svo að fólksfjöldi þeirrar sýslu, sem skólinn er í settur, sje þrefaldaður, næstu sýslu eða sýslna tvöfaldaður, en þeirra er fjær liggja tekinn einfaldur.

Nú heldur sýsla uppi tveggja ára ungmennaskóla fyrir eigin reikning og skal hún þá undanþegin gjaldi þessu.

Skólana skal stofna í þeirri röð, er fjárfraðslög þau, er koma eiga móti tillagi ríkisins, verða lög fram.

Yfirstjórn fræðslumála lætur gera uppdrátt og lýsingu af skólahúsum og öðrum nauðsynlegum mannvirkjum á skólastaðnum ásamt kostnaðaráætlun, og stendur sýslunefnd þeirrar sýslu, er skólinn er í

settur, fyrir framkvæmd verksins undir umsjón manns, er yfirstjórnin skipar til, og greiðir ríkissjóður kostnaðinn við þá umsjón.

9. gr.

Þriggja ára ungmennaskólar, er nefnast gagnfræðaskólar, skulu vera tveir á landinu, annar á Norðurlandi og hinn á Suðurlandi. Skal gagnfræðaskólinn á Akureyri vera annar þeirra, en hinn skal setja á stofn í Reykjavík á ríkisins kostnað jafnskjótt og fje verður veitt til þess í fjárlögum. Yfirstjórn fræðslumála ákveður kenslugjöld við þessa skóla, þó svo, að þau sam-anlögð nemi eigi meiru en $\frac{1}{4}$ árlegs rekstrarkostnaðar.

II.

Kenslan.

10. gr.

Skyldunámsgreinar á námskeiðum, í kvöldskólum og framhaldsbekk barnaskóla skulu vera: íslenska og íslenskar bókmentir, þjóðhagsfræði og vinnufræði. Um aðrar námsgreinar fer eftir reglugerð, sem yfirstjórn samþykkir.

11. gr.

Í tveggja ára ungmennaskólum og gagnfræðaskólum skal kenna: íslensku og íslenskar bókmentir, dönsku, ensku, sögu, þjóðhagsfræði, landafræði, náttúrusögu og heilsufræði, eðlisfræði og efnafræði, stærðfræði ásamt bókhaiði, vinnufræði, teiknun, handavinnu, söng, leikfimi og íþróttir. Yfirstjórn fræðslumála getur leyft að taka upp kenslu í öðrum námsgreinum en hjer eru taldar, svo sem siðfræði eða trúbragðafræði, og skal þá jafnframt ákveðið hvaða breytingar gera skuli um aðrar námsgreinar.

Undanþágu má skólastjóri tveggja ára

ungmennaskóla veita nemanda frá þátttöku í einni eða tveimur námsgreinum, ef honum þykir sjerstök ástæða til, og skal þess þá getið á prófskírteini.

12. gr.

Kenslunni í tveggja ára ungmennaskóla skal svo haga, að í 1. bekk sjeu kendar þær námsgreinar og það af hverri, er mest riður á fyrir þann, er kynni aðeins að stunda nám eitt ár, þó svo að jafnframt fáiist eðlilegur undirbúningur undir 2. bekk. Burtfararskírteini af tveggja ára ungmennaskóla nægir til inngöngu í 3. bekk gagnfræðaskóla, enda hafi nemandinn staðist próf í öllum námsgreinum skólans. Þó gildir þetta því aðeins, að yfirstjórnin hafi ekki með breytingum, sem heimilaðar eru í 11. gr., gert ungmennaprófið of ólíkt 2. bekkjar prófi gagnfræðaskóla.

13. gr.

Kenslan skal í hvívetna miða að því, að glæða námsþorsta og sjálfstæða hugsun nemenda og auka leikni þeirra, jafnt í því að afla sjer þekkingar með athugun, tilraunum og af bókum sem í því að beita fenginni þekkingu við úrlausn nýrra verkefna.

14. gr.

Í tveggja ára ungmennaskólum skal, auk kenslu þeirrar, er ræðir um í 11.—13. gr., að minsta kosti 6 vikur ár hvert hafa námskeið að vorinu, eða haust og vor. Á slíku námskeiði skal kenna eitt eða fleira af því, sem hjer segir: heimilisíðnað, hússtjórn, verkstjórn, jarðrækt, garðrækt, íþróttir, söng. Jafnframt skulu haldnir fræðandi og vekjandi fyrirlestrar ýmislegs efnis. Þegar ástæður leyfa, skal og hafa fyrirlestrarskeið fyrir almenning vikutíma nær miðjum vetri.

Skólastjóri stendur fyrir námskeiðum og fyrirlestrarskeiðum og ákveður tilhögun þeirra í samráði við kennara skólans og

kennir hver þeirra það, sem hann er færastur til. Sú kensla veitist ókeypis. Annan kostnað við námskeið eða fyrirlestrarskeið greiða þátttakendur, sje hann eigi greiddur á annan hátt.

III.

Próf og einkunnir.

15. gr.

Um próf á námskeiðum, í kvöldskólum og í framhaldsbekk barnaskóla fer eftir ákvæðum reglugerða þeirra.

16. gr.

Í tveggja ára ungmennaskólum og gagnfræðaskólum skal halda árspróf. Burtfararpróf tveggja ára ungmennaskóla nefnist ungmennapróf, en gagnfræðaskóla gagnfræðapróf.

17. gr.

Einkunnastiga Örsteds skal hafa við prófin.

IV.

Inntaka nemenda.

18. gr.

Inntökuskilyrði í 1. bekk tveggja ára ungmennaskóla eru þessi:

1. Að umsækjandi hafi staðist fullnaðarpróf barnafræðslunnar.
2. Að hann sje eigi haldinn af neinum næmum sjúkdómi eða öðrum líkamskvilla, er orðið geti hinum nemendunum skaðvænn.
3. Að siðferði hans sje óspilt.
4. Að hann við byrjun skólaársins sje fullra 16 ára. Þó getur skólastjóri veitt undanþágu, þegar honum þykir sjerstök ástæða til og umsækjandi er eigi yngri en 14 ára.

19. gr.

Inntökuskilyrði í 1. bekk gagnfræðaskóla eru þau, er segir í 18. gr., nema að inntaka er heimiluð 14 ára ungmennum.

V.

Kenslutími.

20. gr.

Árlegur kenslutími í tveggja ára ungmenna-skólum skal vera að minsta kosti 6½ mánuður, auk námskeiðs, en í gagnfræðaskólum 8 mánuðir.

VI.

Kennarar.

21. gr.

Við tveggja ára ungmennaskóla skal skipaður skólastjóri og tveir kennarar. Taka þeir laun eftir 26. gr. laga nr. 71, 28. nóv. 1919, um laun embættismanna. Auk þess skal sjeð fyrir nauðsynlegri tímakenslu.

22. gr.

Til þess að geta orðið skipaður skólastjóri við tveggja ára ungmennaskóla eða gagnfræðaskóla, skal umsækjandi, nema um viðurkenda yfirburði sje að ræða, hafa lokið embættisprófi við háskóla, staðist próf í aðalatriðum uppeldis- og kenslufræðinnar, og reynst góður kennari.

23. gr.

Til þess að verða skipaður kennari við tveggja ára ungmennaskóla eða gagnfræðaskóla skal umsækjandi að minsta kosti hafa fengið gott kennarapróf, hafa framast erlendis sjerstaklega í því sem hann á að kenna, reynst góður kennari og hafa þjónað embættinu að minsta kosti eitt ár.

VII.

Lækniseftirlit.

24. gr.

Hjæraðslæknir skal í byrjun hvers skóla-árs og um miðjan vetur lita eftir líkamsupplendi og heilbrigði nemenda tveggja ára ungmennaskóla eða gagnfræðaskóla í hjæraði sínu og öllum hollustuháttum skólans, sömuleiðis heilsufari kennaranna. Skýrslu hans um þetta skal prenta í ársskýrslu skólans.

Fyrir skoðunarferðir sínar fær hjæraðslæknir venjulega dagpeninga.

VIII.

Fjárhagsumsjón og yfirstjórn.

25. gr.

Skólanefnd skal skipa fyrir hvern tveggja ára ungmennaskóla til þriggja ára í senn. Sitja í henni 5 menn: Skólastjóri, einn maður skipaður af yfirstjórn fræðslumála, og 3 menn kosnir skriflega af sýslunefndarmönnum í öllum sýslum skólahjæraðsins. Kosningu stjórnar formaður sýslunefndar í þeirri sýslu, sem skólinn er í settur og eru þeir þrír rjettkjörnir, er flest fá atkvæði.

Skólanefnd skiftir verkum með sjer sjálf. Skólanefnd hefir umsjón með fjármálum skólans, hefir innheimtu á þeim hluta af rekstrarfje hans, er rikið leggur ekki fram, ræður fyrirkomulagi búreksturs á skólaþjörðinni og hagnýtingu á nytjum hennar og gætir í öllu fjárhagslegra hagsmuna skólans og nemenda hans.

26. gr.

Um yfirstjórn ungmennafræðslunnar fer sem segir í lögum um yfirstjórn og umsjón skólamála,

IX.

Ýmisleg ákvæði

27. gr.

Með reglugerðum verður nánar ákveðið um tilhögun kenslunnar, próf og einkunnir, inntöku nemenda og burtför úr skóla, kenslu-

tíma og leyfi, reglu og aga, heimavist-ir, bókasöfn, kennara, og lækniseftirlit skóla þeirra og námskeiða, er lög þessi ræða um.

28. gr.

Lög þessi ganga í gildi . . .

Athugasemdir við frumvarp til laga um ungmennafræðslu.

Um 1. gr.

Til ungmennafræðslu telst sú fræðsla, sem tekur við af barnafræðslunni og verður þó ekki talin til eiginlegrar sjermentunar. Markmið hennar verður því annars vegar að veita þá almenna framhaldsmenntun, er gerir menn að betri og starfhæfari þegnum þjóðfjelagsins, og hins vegar þá kunnáttu, er þarf til að stunda nám á ýmsum sjerskólum, sem ætlað er að búa menn undir sjerstakt lífsstarf.

Það hefir lengi verið einn helsti örðugleiki sjerskólanna á landi hjer, svo sem bændaskóla, stýrimannaskóla, verslunarskóla o. s. frv., að þeir hafa orðið að kenna ýmsar almennar námsgreinir: íslensku, dönsku, reikning o. s. frv., og sjermentun þar með orðið minni en æskilegt hefði verið. Auðsætt er að slíkt skólaskipulag gerir meiri kröfur til fjölhæfni kennara á hverjum sjerskóla. Maður, sem væri t. d. vel fallinn til að kenna búfjárfræði eða jarðyrkju á bændaskóla, væri ekki að sjálfsgöðu jafnhæfur til að kenna þar íslensku, eða reikning o. s. frv.

Um 2. gr.

Það er nú mikilsvert atriði, að ungmennafræðslunni sje svo hagað, að hver og einn geti átt hennar kost í þeim mæli, sem hæfileikar hans, efnahagur og aðrar aðstæður leyfa. Þess vegna virðist rjett, að fyrsta stig ungmennafræðslunnar sje tengt við barnaskólana, alstaðar þar sem því verður við komið. Frumvarp til laga um fræðslu barna, er nefndin hefir samið, gerir ráð fyrir, að í heimavistarskólum í sveit verði þriggja mánaða kensla fyrir hvert barn á aldrinum 10—14 ára. Yrði börnunum þá skift í tvær deildir, með tvo árganga í hvorri. Væri önnur deildin í skólanum frá októberbyrjun fram að hátíðum, þá mætti hafa 4—8 vikna námskeið fyrir unglinga í janúar og febrúar, en hin barnadeildin yrði þá þrjá mánuði þaðan af til vors, frá martsbyrjun til maíloka, eða frá miðjum febrúar til miðs maí. Kennari heimavistarskólans ætti að hafa alla kenslu á námskeiðinu með höndum, og mundi námskeiðið ekkert draga úr kenslukröftum hans við barnafræðsluna, þar sem hún fer fram á öðrum tíma.

Ætti það að virðast mjög auðvelt fyrir unglinga skólahjæðsins að sækja námskeið svo nálægt heimili sínu um miðjan vetur, þann tíma ársins, sem þeir væru að jafnaði sist bundnir af öðrum störfum. Þar sem svo hagaði til, að unglingar ættu helst heimangengt á haustin, mætti hafa námskeiðið þá, og láta kenslu barnanna byrja að sama skapi seinna.

Við barnaskóla í kaupstöðum, sjávarþorpum og þjettbýlum sveitum (heimangönguskóla), sem börn sækja 6 mánuði ársins eða meira, mundi að líkindum erfitt að hafa námskeið um miðjan vetur og láta barnafræðsluna falla niður á meðan. Þó má vera að þetta yrði hægt á stöku stað. En oftár mundi hitt ráðið tekið, að hafa kvöldskóla eða síðdegisskóla fyrir unglinga á slíkum stöðum. Þá kenslu mundu kennarar barnaskólanna geta annast að einhverju leyti, en stundakennarar að öðru. Yrði vel að gæta þess, að barnakennararnir kendu eigi við kvöldskólana meira en svo, að það drægi ekki úr starfskröftum þeirra við aðalstarfið, barnafræðsluna. En þar sem margir þeirra munu hafa einhverja aukakenslu hvort sem er, þá er fult eins æskilegt að sá tími, sem þeir verja til hennar, gengi til kenslu á kvöldskóla.

Um framhaldsbekk yrði helst að ræða í kaupstöðunum.

Tveggja eða þriggja ára ungmennaskólar yrðu fyrir þá, er vilja afla sjer meiri fræðslu en hægt væri að veita í sambandi við barnaskólana. Það getur nú verið álitamál, hvað slíkir skólar ættu að heita. Eiðaskólinn hefir verið nefndur alþýðuskóli, Núpskólinn ungmennaskóli. Báðir þessir skólar eru í eðli sínu gagnfræðaskólar. Hins vegar hefir heitið gagnfræðaskóli festst við þriggja ára skóla, er kenna þó sömu greinar og ungmennaskóli eða alþýðuskóli. »Gagnfræða« nafnið er í sjálfu sjer illa valið, því að öll fræði geta að einhverju gagni komið,

ef rjett er á lítið, en nú hefir það fengið ákveðna merkingu og yrði erfitt að útrýma því. Virðist því rjettast að halda því um þriggja ára ungmennaskóla. Áftur væri það varhugavert, að færa það yfir á tveggja ára skóla, sökum þess að þá væru þeir settir í sama flokk, er stundað hefðu meira nám og minna. Virðist því einfaldast að kalla tveggja ára skólana ungmennaskóla blátt áfram. Það bendir á, að þessum skólum er ætlað að taka við af barnaskólunum. Hingað til hafa langflestir framhaldsskólar vorir verið kallaðir »unglingaskólar«. En »ungmennaskóli« virðist hljóma fult eins vel. »Alþýðuskóli« er enn óákveðnara. En hvorugt nafnið er orðið mjög fast í málinu. Reyndar gerir lítið til um nafnið, ef það er fallegt og menn skilja það.

Um 3. gr.

Bæði gagnfræðaskólar vorir og aðrir unglingaskólar hafa verið jafnt fyrir stúlkur sem pilla, og hafa ekki komið fram kvartanir um, að illa færi á því. Þó má gera ráð fyrir að ekki sje allskostar eðlilegt og holt, að þessir samskólar sjeu eingöngu miðaðir við þarfir piltanna, því að hvort sem gert er meira eða minna úr þeim mun, sem er á karli og konu, þá er sá munur mikilvægur og hættulegt að gleyma honum. Stúlkur á því aldurskeiði, sem ungmennaskólarnir eru miðaðir við, þurfa að hafa og ættu að hafa á skólanum konu, er þær ættu vist at-hvarf hjá og leiðbeiningar um margt, er þær mundu ekki leita til karlmanna um. Fyrir því leggur nefndin til, þó eigi sje það sett í lögín, að í hverjum ungmennaskóla sje kona, sem til þess er sett að vera leiðtogi námsmeyjanna og ganga þeim eftir mætti í móður stað, meðan þær dvelja í skólanum. Gæti sú kona annaðhvort verið kenslukona eða vel mentuð ráðskona, eða kona skólastjóra eða kennara, eftir því sem hentast þætti á hverjum stað.

Um 4.—6. gr.

Það verður að binda tölu nemenda á námskeiðum, í kvöldskólum og framhaldsbekkjum barnaskóla við eitthvert lágmark. 12 nemendur hefir síðan 1910 verið skilyrði fyrir styrk úr landssjóði til unglingaskóla, og er eigi kunnugt, að neitt hafi þótt athugað við það. Þar sem ungmennafræðsla sú, er þessar græinar ræða um, fer fram í barnaskólunum, hefir að miklu leyti sömu kenslukrafta og þeir og má teljast beint framhald og viðauki barnafræðslunnar, þá virðist eðlilegast, að kostnaðurinn við hana greiðist eftir sömu reglum og um barnafræðsluna gilda og að hún sjé undir sömu stjórni og eftirliti og barnafræðslan.

Um 7. gr.

Talsvert er farið að tala um það að skylda unglinga til framhaldsnáms. Um 20 af þeim, er svöruðu spurningum nefndarinnar, vilja að unglingar sjeu skólaskyldir. Slikt væri auðvitað ekki tiltök að lögbjóða alment fyrir en ungmennaskólar væru komnir nægilega margir og góðir til þess að allir gætu sótt þá á þeim aldri, er tiltekinn væri. Hvað sem um slikt kann að verða í framtíðinni, þá virðist eðlilegast að reyna fyrst frjálsari leið, *heimila* sveitarfjelögnum (bæjarfjelögnum) að skylda unglinga til að sækja þá framhaldsfræðslu, sem veitt verður í barnaskólunum. En þar sem svo getur staðið á fyrir ýmsum, að erfitt væri að sækja skólann eitt tiltekið aldursár, þá er hér látið frjálst hvert árið á aldrinum 15—18 ára menn kjósa. Virðist nefndinni rjett, að farið væri hægt af stað og skóla-skyldan ákveðin til þriggja ára í senn. Með þeim hætti fengist reynsla um alla þá, er væru 15 ára, í skólahjæraðinu, þegar hún byrjaði, og mundi hún þá verða framlengd, ef reynslan yrði góð. Er að visu ekki hætt við, að skólaskylda yrði lögleidd þar sem ekki væri mikill áhugi á þessu, því að þar

mundi ekki nægur atkvæðafjöldi fást. Ætli þessi heimild því að geta orðið prófsteinn á áhuga landsmanna um þetta.

Um 8. gr.

Hugmyndir manna um það, hve margir ungmennaskólar ættu að vera í landinu, virðast mjög á reiki (sbr. svörin við spurningum nefndarinnar). Eðlilegt er að margir kjósi helst að hafa ungmennaskóla í hverri sýslu, því að bæði yrðu þá hæg heimatökin og hins vegar yrðu slíkir skólar að sjálf-sögðu miðstöðvar andlegs lífs í hjæraði sinu og því taldir eftirsóknarverðir. En móti slíkum skólafjölda er fyrst og fremst það, að svo margir skólar gætu ekki í náinni framtíð orðið svo vel útbúnir að kenslu-kröftum, kenslutækjum, húsrými og öðru, sem til þarf, að þeir næðu tilgangi sínum, nema með þeim tilkostnaði, sem vart er hugsanlegt að ríkið og sveitarfjölögin fengju undir risið. Hitt virðist því ráðlegra, að hafa skólana færri og gera þá sem best úr garði.

Ýmsir hafa hugsað sjer ungmennaskólana fjórðungsskóla, og fáir munu gera ráð fyrir færri slíkum skólum en fjórum, fyrir utan gagnfræðaskóla. Og allir munu ætlast til að ungmennaskólarnir sjeu í sveitum. Einn höfum vjer þegar fengið, þar sem Eidskólinn er, og er eðlilegt að telja hann aðallega fyrir þær þrjár sýslur, er honum lígeja næst, Múla-sýslurnar og Austur-Skaftafellssýslu. Sje nú litið á Norðlendingafjórðung, hafa Þingeyingar haft allmikinn undirbúning til að koma upp hjá sjer tveggja ára ungmennaskóla, sem ætlast er til að verði í sveit í Suður-Þingeyjarsýslu. Skóli þessi gæti þá verið fyrir Norðlendingafjórðung: Þingeyjar, Eyjafjarðar, Skagafjarðar og Húnavatns-sýslur. Að visu yrði skóli í Suður-Þingeyjarsýslu ekki miðsveitis í Norðlendingafjórðungi, en bæði er það, að Þingeyjarsýsla heflr lengi verið kunn fyrir áhuga sinn á alþýðu-

menntun og hefir þegar safnað allmiklu fje til skólans, og hins vegar er hún stærsta og fólksflesta sýslan. Má og benda á það, að hingað til hefir enginn skóli, er aðallega hafi starfað fyrir styrk af opinberu fje, verið settur í Þingeyjarsýslu, þar sem Eysfirðingar hafa hálta gagnfræðaskólann á Möðruvöllum og síðar á Akureyri, Skagfirðingar Hólaskóla og Húnavetningar kvennaskólann á Blönduósi.

Vestfirðir eru af náttúrunnar völdum skýrt afmarkað svæði, sem að náttúruskilyrðum og atvinnuvegum heyrir saman og virðist því eðlilegt ungmennaskólahjærað. Þar hefir og miðsveitis starfað ungmennaskóli um nokkur ár og getið sjer gott orð: ungmennaskólinn á Núpi í Dýrafirði.

Á síðari árum hefir verið allmikið ráðgert og undirbúið að stofna ungmennaskóla á Suðurlandsundirlöndinu fyrir Árnes-, Rangárvalla- og Vestur-Skaftafellssýslu. Stærri svæði fyrir þann skóla munu menn ekki hafa hugsað sjer.

Er þá eftir suð-vesturlandið frá Dalasýslu til Gullbringusýslu, að þeim báðum meðtöldum, og virðist það geta verið alleðlilegt ungmennaskólahjærað. Þar hefir og, að kalla má miðsveitis, verið ungmennaskóli um nokkur ár á Hvítárbakka í Borgarfirði, og er að honum góð aðsókn. Annar, fámennari, hefir verið í Hjarðarholti í Dölum.

Ef vjer þá lítum á mannfjöldann í þessum fimm ungmennaskólahjæruðum (utan kaupstaðanna), þá var hann, samkvæmt manntalinu 1. desember 1920, þessi:

1. Austurland: Austur-Skaftafellssýsla og Múlasýslur	9273
2. Norðurland: Þingeyjar-, Eyjafj., Skagafj. og Húnavatnss.	19483
3. Vestfirðir: Stranda-, Ísafjarðar- og Barðastrandars.	11371
4. Suðvesturland: Dala-, Snæfellsn.- og Hnappadalss., Mýra- og Borgarfj., Kjósar- og Gullbr.sýslur	14497

5. Suðurland: Árnes-, Rangárv.- og Vestur-Skaftaf.s.	11396
--	-------

Samtals 66020

Í kaupstöðunum sjö voru	28846
-----------------------------------	-------

Á öllu landinu	Samtals 94866
--------------------------	---------------

Sje fólksfjöldi allra sýslanna utan kaupstaða deilt með tölu skólahjæraðanna (5), koma 13204 á hvert. Er að vísu afvikði frá meðaltalinu allmikið fyrir Austurland og Norðurland, en mundi verða erfitt að skifta jafnara niður, ef tekið er tillit til staðhátta. Má benda á, að ungmennaskólahjæruðin 1, 2, 3 og 5 eru afmörkuð nákvæmlega eins og búnaðarsambandsvæðin fyrir þessa landshluta, og mun reynslan um það, hvaða sýslur ættu best saman, hafa ráðið þegar þau sambönd voru mynduð. Á suðvesturlöndinu eru enn 3 búnaðarsambönd, en auðsætt er að það er ekki af neinni eðlignauðsyn og að þar gæti vel verið eitt samband.

Sjeu gagnfræðaskólarnir tveir taldir fyrir kaupstaðina, koma 14433 á hvorn.

Sje nú lítið á skólápörfina, þá er fyrst þess að gæta hve mörg ungmenni eru í landinu á þeim aldri, er menn alment eru á, þegar þeir fara í ungmennaskóla. Skýrslur síðasta manntals (1920) um það hve margir landsmenn voru á hverju aldursári, eru ekki enn komnar út. Samkvæmt manntalinu 1910 voru á aldrinum 15–20 ára 8793 (karlar og konur), eða á hverju þeirra aldursára 1759 að meðaltali, eða rúm 2% af landsmönnum. Eftir sömu reglu ætti nú að vera um 1900 á hverju aldursárinu, 15–20 ára. Ef vjer hugsum oss, að hjer væru nú 5 ungmennaskólar, er tekið gætu 25 nýja nemendur á ári hver, eða 125 allir, þá þyrftu sem svaraði 6–7 af hundraði hverju á þessum aldri að sækja þessa skóla, til þess að þeir væru fullskipaðir, og virðist það ekki há tala. Auðvitað er aldrei hægt að vita með vissu fyrir fram, hve margir

mundu sækja nýstofnaða skóla. En benda má á það, að nú eru í sveitum, auk Eiðaskólans, fjórir skólar fyrir ungmenni, á Hvítárþakka, í Hjarðarholti, á Núpi og á Breiðumýri, og þó enginn þessara skóla háfi 50 nemendur, þá er aðgættandi, að þeir eru enn frumbýlingar og eiga við þróngan fjárhag að búa og geta því ekki sýnt hve skólápörfin er mikil í raun og veru. Aðalatriðið er þó það, að eftir frumvarpi því, er hjer ræðir um, er ekki ætlast til að neinn nýr ungmennaskóli verði settur á stofn fyrri en áhugi skólahjæðsmanna er orðinn svo mikill, að þeir vilja leggja á sig þann kostnað, sem stofnun og rekstri slíks skóla fylgir, og ætti það að vera næg trygging þess, að ungmennaskólunum fjölgi ekki hraðar en þörfin fyrir þá vex. En að þau hjeruð, sem ungmennaskóla fá, verði einhverju til að kosta, virðist og heilbrigð regla fyrir þá sök, að menn láta sjer að jafnaði annara um það, sem þeir verða að fóna einhverju fyrir og bera ábyrgð á, en hitt, sem þeir fá fyrirhafnarlaust. Ungmennafæðslan hefir ekki heldur hingað til verið kostuð af ríkissjóði eingöngu, og munu fáir hugsa sjer að ríkið geti tekið alla þá byrði á sig. Hitt er vandinn að finna, hvernig eigi að skifta stofnkostnaði og rekstrarkostnaði ungmennaskólanna þannig milli ríkis og sýslufjelaga, að byrðarnar fari sem best á baki hvorra tveggja.

Nú er að visu til fordæmi nokkurt um stofnkostnað ungmennaskóla, þar sem Eiðaskólinn er. Múlasýslurnar lögðu fram til stofnunar hans eign, sem að frádregnum skuldum var metin (auk kirkju og sjóðs hennar) á kr. 72398,92. Það mundi að líkindum á venjulegum tíma nema alt að helmingi stofnkostnaðar slíks skóla, og meðfram með það fyrir augum leggur nefndin til, að helmingur stofnkostnaðar hvers ungmennaskóla greiðist af frjálsum framlögum skólahjæðsins, Það væri að

visu hægt að ákveða með lögum, hve mikið hver sýsla skólahjæðsins skyldi leggja fram til stofnkostnaðar, en með því móti fengist ekki hitt, sem nefndin telur mjög mikilsvert, sem sje að áhugi skólahjæðsmanna ráði því, hve nær skólinn kemur og að þær sýslurnar, sem mestan hafa áhugann og því mest mundu nota skólann, geti sýnt áhugann með fjárframlögum sínum.

Þá kemur valið á skólastað. Um það getur oft orðið allmikið kapp og ágreiningur milli þeirra sýslna, sem skólinn er aðallega ætlaður og því óvinsælt verk hvort heldur fyrir þing eða stjórn að ráða því til lykta upp á sitt eindæmi. Nefndin hefir því reynt að finna fyrirkomulag, er ljæti valið vera undir því komið hver sýslan vill mest á sig leggja til að fá skólann: Yfirstjórn fræðslumála ákveður skólastaðinn í samráði við sýslunefnd þeirrar sýslu, er mest fje að tiltölu við fólksfjölda hefir komið frá til stofnkostnaðar. Neyti nú sýslan þess rjettar, sem hún þannig hefir fengið með dugnaði sínum, til þess að fá skólann settan hjá sjer, þá fylgja því skyldur um meiri hlutdeild í rekstrarkostnaði skólans.

Næst er þá að lita á, hve mikið af rekstrarkostnaði ungmennaskólanna skuli koma úr ríkissjóði. Slíkt getur jafnan verið álítmál. Hjer er lagt til að ríkissjóður greiði $\frac{1}{4}$ árlegs rekstrarkostnaðar. Það er sama regla og nú er í fjárlögum um unglingaskóla utan Reykjavíkur, Akureyrar og Hafnarfjarðar. Til samanburðar má geta þess, að um 6 ár, sem nefndin hefir nákvæmar skýrslur um, hefir af fje til rekstrarkostnaðar ungmennaskólans á Núpi komið: úr landssjóði 47,8%, úr sýslusjóðum 6,3%, kenslugjöld 10,9%, gjafir 35%. Þau 7 ár, sem Hjarðarholtsskólinn starfaði undir stjórn sira Ólafs Ólafssonar, fjeck hann úr sýslusjóði 278 kr. að meðaltali á ári, en um 600 kr. að meðaltali úr landssjóði. Þar sem nefndin vill að heimilt sje að hafa skóla-

gjald við ungmennaskólana, þá er það sökum þess, að með þeim hætti mætti fá nokkuð af rekstrarkostnaðinum og þó líklegt að það hamlaði ekki neinum frá að sækja skólana, sem á annað borð ætlaði sjer það. Þetta nám er ekki svo langt eða dýrt að hverjum fullvinnandi manni, sem áhuga hefir á að veita sjer það, sje það ekki kleift. Þingeyingar segja í ástæðunum fyrir tillögum sínum um ungmennaskóla í Þingeyjarsýslu: »Að hafa ákveðið skólagjald þykir víða gefast vel, og tryggir fremur að þeir, sem um skólann sækja, komi þangað af áhuga og fullri alvöru«. Ungmennaskólarnir, sem haldnir hafa verið hjer á landi af einstökum mönnum og hjeruðum, hafa haft skólagjald, og það allhátt á síðustu árum, t. d. Hvítárþakkaskólinn veturinn 1920—'21: kr. 120,00, í vetur kr. 90,00, Núpskólinn síðan 1919: kr. 30,00 fyrir þilla, en 20,00 fyrir stúlkur, Hvammstangaskólinn 1919—'20: kr. 60, Kvennaskóli Reykjavíkur 1919 til '21: kr. 100,00. Skólagjaldið skal ákveðið til tveggja ára í senn svo að þeir, sem skólann sækja, viti þó alt af einu ári fyrir fram á hverju þeir eiga von og að hægt sje að breyta því eftir verðlagi. Vilji skólahjerað ekki hafa skólagjald, þá er það frjálst, ef það vill sjá fyrir $\frac{1}{4}$ útgjaldanna á annan hátt. Nú mundi í fæstum tilfellum talið rjett að hafa skólagjald svo hátt, að nægði til að fá $\frac{1}{4}$ rekstrarkostnaðar og yrði því, sem ávantaði, þá jafnað niður á sýslur skólahjeraðsins, ef ekki kæmi fje til þess annarstaðar frá. Ef lítið verður þannig á 1. og 2. gr. laganna frá 26. okt. 1917 um Eiðaskólann, að ekki sje hægt að skylda Múlasýslur til að leggja fje fram til rekstrarkostnaðar hans, yrði sá hlutinn, sem ekki fengist með skólagjöldum, að greiðast úr ríkissjóði fyrir þann skóla. En auðvitað getur löggjafarvaldið lagt á skólagjöld við hvern af ríkisskólunum, er því sýnist.

Þar sem það verða að teljast mikil hlunniindi fyrir sýslu, að hafa ungmennaskóla hjá sjer, og erfiðara er fyrir þær sýslur, er fjær liggja, að hafa hans not, þá virðist rjettlítt að hlutdeild sýslunnanna í rekstrarkostnaðinum sje nokkuð miðuð við fjarlægðina frá skólanum. Til þess að sýna með sjerstöku dæmi hvernig hlutdeildin yrði, eftir tillögum frumvarpsins, skulum vjer hugsa oss ungmennaskóla fyrir Suðurlandsundirlendið settan í Árnessýslu með 50 nemendum og rekstrarkostnað á ári 22000 kr. líkt og áætlað er fyrir Eiðaskólann 1922. Samsvarandi svo háum rekstrarkostnaði væri ekki hátt að áætla skólagjald 70 kr. Fjórði hluti rekstrarkostnaðar er þá 5500 kr., skólagjöld 3500. Eftir verða 2000 kr. er jafnast niður á sýslurnar í hlutfalli við mannfjölda, sem með rúmum tölum eftir síðasta manntali, þegar mannfjöldi Árnessýslu margfaldast með 3 og Rangárvallasýslu með 2, yrði þannig:

Árnessýsla . . .	5700	$\times 3 =$	17100
Rangárv.s. . . .	3900	$\times 2 =$	7800
V.-Skafta.f.s. . .	1800	$=$	1800
Samtals			26700
Árnessýsla greiðir	2000	$\cdot \frac{17100}{26700} =$	1280,90
Rangárvallas.	— 2000	$\cdot \frac{7800}{26700} =$	584,27
V.-Skaftafellss.	— afganginn, eða	$=$	134,83
Samtals kr. 2000,00			

Í Árnessýslu verður þá gjald á mann 22,5 aurar, í Rangárv.s. 15, í V.-Skaftafellss. 7,5. Væri skólinn aftur á móti settur í Rangárvallasýslu, yrði fólksfjöldi hennar margfaldaður með 3, en beggja hinna með 2, og gjaldið á mann yrði í Rangárvallasýslu 22,5, en 15 í hinum sýslunum.

Ef sýsla yill leggja svo mikið á sig til að hafa skóla sjálf, að hún kosti hann að öllu leyti af eigin fje, þá virðist ekki rjett að þeyða hana til að greiða fje til annars skóla,

er keppir við hennar eigin. Bein afleiðing af því, að áhugi skólahjæraðsmanna um fjárframlag til skólastofnunar á að ráða því hvort ungmennaskóli verður stofnaður eða ekki er það, að það hjærað, sem fyr hefir sitt framlag tilbúið, fær fyr skóla. Að öðru leyti verður það auðvitað að fara eftir fjárhag ríkissjóðs, hvenær hver skólinn verður stofnaður. Það sem lagt er til um framkvæmdir við skólagerð miðar að því að gera verkið sem ódýrast. Mun það almenn reynsla, að það, sem unnið er fyrir ríkissjóðs reikning, verði að jafnaði heldur dýrara en það, sem einstakir menn eða fjelög gera fyrir sinn reikning. Þar sem skólahjæraðið á að bera hálfan stofnkostnað skólans, mundi sýslunefnd vaka yfir því að sá kostnaður yrði sem minstur, og stendur hún að ýmsu leyti betur að vígi með að útvega ódýran vinnukraft og annað, sem til þarf heima í hjæraði, heldur en ríkisstjórnin, og alt, sem sýslunefnd af kostnaði við skólagerðina, yrði að hálfu hagr skólahjæraðsins og að hálfu ríkissjóðs. Umsjón ríkisstjórnarinnar er aftur nauðsynleg til þess að tryggja það að verkið verði unnið samkvæmt því, sem ákveðið hefir verið. — Gangurinn yrði sá, að þegar svo langt væri komið með söfnun fjárlans að líklegt þætti að nægja mundi, þá yrði skólastaður ákveðinn og uppdráttur og nákvæm kostnaðaráætlun gerð. Yrði alt slíkt auðvitað erfðast með fyrsta skólann.

Nefndin hefir ekki sett í frumvarpið nein ákvæði um það hvernig fari um skólacignina, ef ungmennaskóli, sem stofnaður væri þannig, fjelli niður. Vonandi þyrfti ekki að gera ráð fyrir slíku, en kæmi það fyrir, virðist eðlilegast, að eignin skiftist með sama hætti og hún er stofnuð, til helminga milli aðilanna.

Um 9. gr.

Gagnfræðaskólarnir verða að líkindum í framhúðinni aðallega fyrir kaupstaðina og

kaupútin og fyrir þá sveitamenn, er gengið hafa í tveggja ára ungmennaskóla en ljúka vilja gagnfræðaprófi. Þeir verða undirbúningsskólar fyrir marga, er síðar ganga í sjerskóla, svo sem verslunarskóla, stýrimannaskóla o. s. frv., eða ætla sjer (með nokkrum aukaundirbúningi) að ganga inn í lærða skólann. Nú eru hjer á landi tveir gagnfræðaskólar, gagnfræðaskólinn á Akureyri, sem frá byrjun hefir verið ríkisskóli, og gagnfræðaskólinn í Flensborg, sem er sjálfstæð eign, en rekinn með styrk af ríkisfje. Færri en tveir gagnfræðaskólar gætu varla komið til mála, en tveir ættu og að nægja, þegar ungmennaskólarnir koma. Þar sem Norðurland hefir fengið sinn skóla frá ríkinu, virðist Suðurland eiga rjett til slíks hins sama. Að sá skóli ætti að vera í Reykjavík fremur en í Hafnarfirði mun þykja sanngjarnt fyrir þá sök, að Reykvikingar eru nálega áttfalt fleiri en Hafnfirðingar og mundu því hafa skólans að sama skapi meiri þörf. Hins vegar hefir Flensborgarskólinn svo vel og lengi starfað að íslenskri alþýðumentun, að sjálfsagt er að hann njóti riflegs styrks úr ríkissjóði meðan aðsókn að honum rjettlætir það. Yrði sú raunin á, að aðsókn yrði nóg að Flensborgarskólanum, þrátt fyrir það þótt gagnfræðaskóli kæmi í Reykjavík og hinir 5 ungmennaskólar í sveitum, þá er þar með sýnd skylda ríkisins að halda skólanum við með nægilegum styrk.

Að öðru leyti gerir nefndin ekki ráð fyrir, að ríkið kosti fleiri ungmennaskóla og gagnfræðaskóla en þá, sem nú hafa taldir verið, fyr en reynslan sýnir nauðsyn þess, og svo námskeið þau og framhaldsbekki, sem frumvarpið gerið ráð fyrir við barnaskólana.

Á þessari öld hafa hjer á landi risið upp allmargir unglingaskólar hjer og þar og fengið styrk úr landssjóði. En flestir hafa þeir átt sjer skamman aldur, enda verið til þeirra stofnað af vanefnum, og svo mundi

að líkindum lengi verða hjer á landi um þá skóla, er einstakir menn eða sýslur stofnuðu, nema því meiri styrks nyttu af almannaþje. Nefndin hefir því ekki trú á, að ungmennafræðslan hjer á landi komist í gott lag, nema ríkið hafi þar hönd í bagga líkt og lagt er til í frumvarpi þessu.

Herra skólastjóri Páll Zóphóniasson hefir í XVII. árg. Freys, bls. 3—6, ritað grein um alþýðuskóla, sem hjer verður nokkuð að vikja að sökum þess, að hún fer í gagnstæða átt við tillögur nefndarinnar. Höf. gerir ráð fyrir að í landinu sjeu um 1800 ungmenni 18 ára að aldri, en að um 1000 mundu vilja sækja einhvern alþýðuskóla (unglingaskóla, kvennaskóla, gagnfræðaskóla, bændaskóla) en að í þeim skólum sje (1920) rúm í mesta lagi fyrir 200—250 nýja nemendur á ári. Ef vel ætti að vera, yrði að heimta prent:

1. »Að skólarnir geti rúmað *alla* þá, er leita vilja sjer mentunar, og veitt þá mentun, er menn æskja«.
2. »Að í sjálfu skólaþyrirkomulaginu sje trygging fyrir því, að góðir kennarar sjeu við skólann«.
3. »Að þeim, er finna hvöt hjá sjer til að fræða og menta aðra, eða stunda kenslu, sje gert það mögulegt«.

Þessu hyggur höf. að megi ná með því, »að nemendur skólanna fái ekki neitt það, er skólarnir *veita*, ókeypis. Alstaðar ættu þeir að borga skólagjald, og það ætti að vera svo hátt, að það hrykki í reksturskostnað skólans, þegar skólinn væri svo stór, að hann rúmaði 50 nemendur. Hve hátt skólagjaldið þá yrði, skal jeg ekki segja ákveðið um, en jeg hygg það mætti ekki vera lægra en 80—100 krónur á mánuði hverjum. Tekjur skóla með 50 nemendum yrðu þá í 6 mánuði frá 24000 til 30000 krónur«.

»Landssjóðsstyrkurinn ætti að vera 200—300 kr. á mann, eða um $\frac{1}{4}$ miljón kr. á ári, ef 1000 manns færi á skóla. Og sýslunefndir ættu því aðeins að fá styrkinn til úthlut-

unar, að þær veittu á móti að minsta kosti $\frac{1}{4}$ hluta«.

»Alleiðingin af þessu þyrirkomulagi yrði þá fyrst og fremst sú, að öllum þeim, er vildu koma upp skóla og gera kenslu að lífsstarfi sínu, væri gert það kleift. — — — Lífsskilyrði skólanna yrði þá fyrst og fremst góðir kennarar. — — — Skóli, sem fái sækta eða væri í litlu áltiti, hlyti aftur að hætta og leggjast niður, því skólagjaldið yrði ekki nóg til starfrækslunnar«.

Auk þess sem nefndin verður að telja það vafasamt, að aðsókn að skólunum með svo háu skólagjaldi (yfir 200 kr. að frádregnum námsstyrk) yrði eins mikil og æskilegt væri, þá hyggur hún að slíkt þyrirkomulag geti í framkvæmdinni orðið óhólt fyrir þroska skólanna. Kappið um að draga sem flesta nemendur til skólans væri engin trygging fyrir því, að kennararnir yrðu í raun og sannleika góðir. Skólarnir mundu fyrst rísa upp þar, sem forgöngumennirnir, venjulega skólastjóraefnin, væru ótulastir að tala fyrir þeim. Það mundu oft verða framgjarnir, ungir og óreyndir menn. Gerum ráð fyrir að einum slíkum manni tækist að vekja svo mikinn áhuga á stofnun skóla í einhverri sýslu eða fleiri sýslum saman, að hann gæti fengið einstaka menn eða sýslufjelög til að leggja fram eða ábyrgjast það þje, sem þyrfti til að stofna skóla. Og nú er skólanum komið upp. Alt er gert til að auglýsa hann sem best. Í fyrstu sækja menn skólann og kennararnir reyna að koma sjer sem best við nemendur og gera vistina þannig, að hún falli þeim í geð. Skólinn vex um hríð, eykur hús sín og annað, sem til heyrir. En smám saman uppgötva menn, að skólinn er í raun og veru ekki eins góður og hann ætti að vera. Aðrir skólar eru risnir upp, sem meira orð fer af, meðan nýja brumið er á, svo að aðsóknin að þessum skóla fer að minka. Hvað gerir hann þá til að halda sjer við? Mundi hann segja

kennurunum upp og taka nýja? Þá er spurningin hvort hann á vól betri kennara en hann hefir, og hann getur því síður boðið betri kjör en keppinautarnir sem hann hefir minni aðsókn. Eða mundi hann reyna að draga að sjer nemendur með því að gera skólann að skemtistað fremur en mentastofnun, með því að sýnast fremur en að vera. Það gæti ef til vill fleytt honum áfram í bili, en slíkt væri ekki holt og efasamt að skóli, sem þvílíkur andi væri kominn í, ætti sjer viðreisnarvon, þó hann fengi einhverja nýja kenslukrafta, en í fæstum tilfellum mundi verða skift um alt kennaraliðið.

Hjer var nú gert ráð fyrir, að illa tækist með kennaravalið, og alt af má búast við að svo geti farið í nokkrum tilfellum, þar sem sjálfvaldir menn reyna að stofna skóla til að lifa af. En hve nær sem svona illa færi, að skóli sem stofnaður væri með þessum hætti yrði að leggjast niður, þá væru þeir menn og þau sýslufjelög, er lagt hefðu fje til skólastofnunarinnar, fjeslett.

Sje hverjum sem vill heitið riflegum fjárstyrk til skólahalds (í námsstyrksformi), þá yrði enginn hemill á því hve víða menn hrófluðu upp skólum og sá ofvöxtur gæti orðið næg ástæða til þess að sumir skólarnir þrifust ekki, þó sæmilegir væru. Eigi aftur á móti ríkið, eins og nefndin leggur til, að leggja fram fje til stofnkostnaðar, þá mundu skólarnir ekki verða stofnaðir örar en bein þörf krefði, því að ríkið mundi ekki veita fje til stofnunar nýs skóla, ef þeir skólar, sem fyrir væru, hefðu ekki meir en noga aðsókn.

Aðalatriðið er að tryggja skólunum góða kenslukrafta og það ætti að vera jafnhægt við skóla, sem aðallega eru reknir af ríkinu, eins og við einkaskóla. Til að fullnægja skólapörfinni, þarf á hverjum tíma ákveðinn kennaraffjöld, og þegar til lengdar lætur, geta ekki fleiri menn stundað kenslu fyrir það þó skólarnir væru einkaskólar. Vandinn

er sá að velja hæfustu mennina meðal þeirra kennaraefna, sem fyrir eru, og hann er jafn fyrir einkaskóla og ríkisskóla. Sje því haldið fram, að einkaskólarnir geti sagt kennurum sínum upp, ef þeir reynist ekki vel, þá er því að svara, að ríkið gæti alveg eins ráðið kennara með þeim skilyrðum, og í rauninni er það engin lausn á málinu að ætla einkaskólunum sjerstöðu um meðferð kennara sinna. Væri það yfirleitt skilyrð þess að rækja starf vel, að staða manns væri alt of óviss og Damókles-sverð afsetningarinnar hjengi alt af yfir höfuðsvörðum starfsmannanna, þá ætti ríkið að fylgja þeirri reglu um öll embætti. Þar sem það gerir það ekki, þá mun það vera fyrir þá sök að föstu embætti fylgja kostir, sem að líkindum yfirgnæfa ókostina. Ókostirnir eru þeir, að menn trjenast með timanum og hafa ekki eins ríka hvöt til að neyta stöðugt allrar orku, þegar það hefir ekki bein áhrif á lífsuppeldi þeirra hvort þeir vinna ögn betur eða ver. En kostirnir eru þeir, að maður í föstu embætti getur verið áhyggjulausari um framtíð sína, og þetta öryggi gefur starfi hans meiri ró og gerir huga hans frjálssari. Hann getur og fremur rækt starf sitt eftir sínu viti þegar geðþótti yfirboðarans getur ekki hvenær sem er sett hann út á klakann. Og þegar til lengdar lætur, verður það starfinu hollara, að það sje stundað af frjálsum mönnum, — frjálsum innan þeirra takmarka sem skyldurnar setja, — heldur en af mönnum, sem alt af verða að skotra augum til yfirboðara sinna. Þetta mun ekki eiga síður við kennara en aðra starfsmenn þjóðfjelagsins, nema fremur sje. Fastur kennari hefir betri aðstöðu við skóla en hinn, sem ráðinn er til eins og eins árs í senn. Skólastjóri, samkennarar og nemendur vita fyrir fram, að honum verður ekki þokað burtu meðan hann rækir starf sitt svo, að ekki verður sjerstaklega að fundið. Það sem honum er ábótavant, verður því að reyna að laga með

lægni og góðri samvinnu og með þeim hætti fæst jafnan best úr hverjum manni. Við hina, sem eru á lausum kili, er óvandari leikurinn.

Það, sem ríkið getur gert til að tryggja skólunum góða kennara, er fyrst og fremst ákveðnar kröfur um undirbúning þeirra undir kennarastarfið og að veita engum kennarastöðu fyr en hann hefir verið reyndur við þann skóla, sem hann á að kenna í. Við Mentaskólann og gagnfræðaskólann á Akureyri er nú með »Lögum um lann embættismanna«, 28. nóv. 1919, 27. gr., reynslutíminn ákveðinn að minsta kosti eitt ár. Sama er lagt til í frv. nefndarinnar um Kennaraskólann og um kennara við ungmennaskóla í þessu frumvarpi, 23. gr. Norðmenn höfðu áður reynslutíma kennara við mentaskóla og gagnfræðaskóla (middelskoler) 5 ár, nú 2 ár.

Annað, sem ríkið getur gert til að tryggja skólunum góða kennara, er að setja aldurstakmark, svo að þeir fari úr embætti er þeir hafa náð tilteknum aldri, nema þeir þyki þá enn fullhæfir til starfsins, svo og veita fje til framhaldsmentunar kennara, ut-
anferða o. s. frv.

Pegar um einkaskóla er að ræða, mun það þykja hart að setja slík skilyrði, sem nú voru nefnd, um kennarana, því að þeir skólar eru eins og hvert annað einkafyrirtæki og að jafnaði hlutast ríkið ekki til um undirbúning þeirra manna, er einkafyrirtæki ráða í þjónustu sína, nema þegar ræða er um stöður manna, sem trúað er fyrir lífi og línum annara, svo sem skipstjóra, vjelstjóra o. s. frv. Má því búast við, að einkaskólarnir yrðu að jafnaði linari í kröfum um kunnáttu kennaranna, ef þeir kæmu sjer vel að öðru leyti.

Í frumvarpi nefndarinnar um yfirstjórn og umsjón skólamála er gert ráð fyrir því að skólaráð, þar sem ungmennaskólarnir eiga sinn fulltrúa, geri tillögur um veitingu kennaraembætta. Með því móti ætti það að

vera nokkurn veginn trygt að þær stöður yrðu veittar hæfastu umsækjendunum, enda mundi að jafnaði tekið mest tillit til þess, sem skólastjórinn legði til.

Um 10. gr.

Þar sem námskeið þau, sem gert er ráð fyrir við barnaskólana, gætu ekki staðið lengur en í mesta lagi tvo mánuði á ári, þá riður á að þar sjeu aðeins fáar námsgreinar og þær einar, sem nauðsynlegastar eru fyrir þá, sem námskeiðin eru ætluð. En það mundi einkum verða þeir unglingar, er einhverra hluta vegna gætu ekki sótt ungmennaskóla heilan vetur eða lengur. Námskeiðin ættu því að miða að því að gera þessa menn hæfari þegna þjóðfélagsins en þeir gætu orðið með þeim undirbúningi einum, er barnaskólarnir megna að veita.

Kenslan í *islensku og íslenskum bókmentum* á sjerstaklega að miða að því, að glæða löngun nemenda til að lesa góðar bækur og gera þá eftir föngum færa um að hafa þeirra sem best not, en jafnframt veita þeim aukna leikni í meðferð móðurmálsins munnlegri og skriflegri. Kenslan á að vera þeim til vakningar og hressingar um leið og hún gerir þá hæfari til að leysa þau verkefni, sem lífið leggur fyrir þá. Hefir nefndin hugsað sjer kenslunni hagað á þessá leið:

Nemendur lesa valin rit um ýms efni, laust mál og ljóð og fá æfingu í að skýra munnlega í samfeldu máli frá efni þess, er þeir lesa. Jafnframt er þeim bent á góðar bækur um ýms efni, er þeir kynnu að vilja lesa um síðar. Þeir gera smáritgerðir og fá æfingu í að semja skjöl, er fyrir koma í daglegu lífi, svo sem brjef, pantanir, reikninga, umsóknir, umboð, vottorð, auglýsingar, fundargerðir o. s. frv.

Þjóðhagsfræðin verður að teljast hverjum þegni þjóðfélagsins nauðsynleg nú á tímum í stjórnfjálsu landi með almennum kosningarrjetti. Það er í raun og veru fjarstæða,

að þeir menn eigi hlutdeild í stjórn landsins, sem ekki þekkja grundvallaratriðin í stjórnarskipun þess eða hafa skilyrði til að mynda sjer skoðun um helstu atriði þjóðarbúskaparins, sem þeir taka þátt í. Mikið af því, sem menn lesa og rætt er um, snertir einmitt stjórnsmál landsins, og eigi menn að læra fyrir lífið, má ekki sleppa þeirri þekkingu, er þarf til skynsamlegrar hlutdeildar einstaklingsins um framkvæmdir þjóðarinnar. Kensluna hugsar nefndin sjer á þessa leið:

Nemendur fá ljóst yfirlit yfir stjórnarskipun Íslands, löggjafarvald, dómsvald og framkvæmdarvald. Ennfremur um atvinnuvegi og þjóðarbúskap Íslendinga. Sjerstaklega skal lögð stund á, að þeir verði sem leiknastir í því að færa sjer hagskýrslur í nyt. —

Eitt er þó það, sem hverjum manni virðist næst að hugsa um og fá fræðslu um, en það er vinnan, sem hann stundar. Er það raunar merkilegt að þeir skólar, sem almenningi hafa hingað til verið ætlaðir til undirbúnings undir lífið, hafa ekkert gert til að skýra það, sem nálega alt hans líf snýst um. Menn eru nú farnir að sjá, að þetta má ekki ganga svo lengur, og er það eðlilegt, að sá skilningur vakni fyrst í þeim löndum, sem mestar breytingar hafa orðið í á síðustu tímum um heimilishætti og iðnað. Því fámennari sem heimilin verða og því minni handleiðslu sem unglingarnir geta fengið þar við ýms störf, því meiri og bersýnilegri verður þörfin á að taka vinnubrögðin til sjerstakrar meðferðar sem námsgrein í skólum. En í rauninni hefir altaf verið þörf á því, af því að vinnubrögðin geta því að eins tekið framförum á hverjum tíma, að hugsunin beinist að því að finna upp betri og betri vinnuaðferðir, og að menn venjist á að taka ekki hugsunarlaust gott og gilt alt, sem þeir sjá fyrir sjer.

Samkvæmt ályktun rikisdagsins 8. maí

1918 eru nú Svíar að koma nýju skipulagi á ungmennaskóla sína. Verða settir á stofn framhaldsskólar, helst í hverju barnaskólahjæraði, og hverjum unglingi gert að skyldu að sækja slíkan skóla, sje hann eigi undanþeginn samkvæmt sjerstökum reglum. Náms-tíminn á að vera að minsta kosti 360 kenslustundir, og er ætlast til að þessu skyldunámi sje venjulega lokið á tveim árum og að minsta kosti ætlið á þrem árum. Kenslan skal fara fram á þeim tíma dagsins, sem börnum er ekki kent, og er ætlast til að unglingarnir geti stundað þetta nám jafnhliða þeirri atvinnu, er þeir hafa með höndum. Koma skulu þeir að jafnaði í framhaldsskólann á fyrsta ári eftir að þeir ljúka fullnaðarprófi barnaskólans. Námsgreinar í þessum framhaldsskólum eru: *móðurmálið, þjóðhagsfræði og vinnufræði*. Ætlast Svíar til, að kenslunni í vinnufræði sje í hverjum skóla hagað eftir því hver aðalatvinna hjæraðsmanna er, og hafa þeir gert kensluáætlanir um merkustu iðjur og atvinnuvegi Svíþjóðar. Ætlast þeir til að stúlkur fái í þessari grein kenslu, er sniðin sje eftir þörfum þeirra. Fylgir hjer þýðing á kensluáætlun Svía um vinnufræði í jarðræktarhjáæði (Arbetskunskap í anslutning till jordbruk) og í fiskiveiðahjáæði (Arbetskunskap í anslutning till fiskerinäring):

Vinnufræði í jarðræktarhjáæði.

1. Jarðyrkjufraði. Ýmsar jarðtegundir og eiginleikar þeirra; akurjörðin, ýmisleg akurjörð. Lífsskilyrði jurtanna, einkum nytjajurta. Framræsla og undirbúningur akurlands. Jarðabætur, áburður og meðferð hans. Nytjajurtir, tegundir þeirra, fræ og sáning. meðferð um gróðrartímann, uppskera, hiro-ing og geymsla. Sáðskifti og röð þeirra, Engi og beitiöld. Illgresi, jurtasjúkdómar og skaðvæn skordýr.

Jarðyrkjuverkfæri og vjælar, og skal áður skýra þau frumatriði eðlisfræðinnar, er

nauðsynleg eru til að skilja verkfærin og vjelarnar.

2. Húsdýrarækt. Ýms húsdýr og helstu húsdýrakyn. Líffæragerð og lífstörf nokkurra húsdýra, sem arðvænleg eru. Fóður; fóðrun og kostnaður við hana; gildi ýmislegs beitilands. Meðferð og hirðing húsdýra; helstu sjúkdómar þeirra. Mjólkin og meðferð hennar.

3. Nokkuð um meðferð og hagnýting landbúnaðarafurða.

4. Teiknun, aðallega einfaldar teikningar af verkfærum og húsum. Einfaldar æfingar í landmælingu.

5. Búreikningar sveitaheimilis: helstu tekjur og gjöld, sparnaður, skuldir. Reikningar, er fyrir koma á sveitaheimili, miðaðir við gildandi verðlag. Sala landbúnaðarafurða. Nokkuð um fjelagsskap og váttryggingar í laubúnaði. Gildi heimilisiðnaðar; heimilisiðnaðarfjelög.

Einfalt bókhald og í sambandi við það hið helsta um póst-, síma-, og járnbrautar-sendingar, og að fylla algengustu eyðublöð.

6. Heilsufræðisatriði, er vinnuna snerta. Nauðsyn á gætni við ýms störf, hjálp í viðlögum. Atvik, er áhrif hafa á vinnuprekið, svo sem svefn, daglegar hvíldarstundir, sunnudagshvild, leikfimi, andleg hressing, matur og drykkur heima og við starfið, hófsemi, vinnustellingar, vinnuföt. Hvers gæta ber um tæringu og aðra næma sjúkdóma.

7. Stutt greinargerð um landbúnaðinn í Svíþjóð, þróun hans og nútíðarhag. Gildi landbúnaðarins.

8. Heimsókn á sveitabæjum. Athuganir á tilraunastöð, þar sem því verður við komið.

Vinnufræði í fiskiveiðahjæraði.

1. Fiskivatnið. Selta vatnsins, hitastig, loftmagn á ýmsu dýpi og á ýmsum árstíðum; straumar, Jurta- og dýra-líf vatnsins. Efnabrigðin í vatninu.

2. Fiskarnir og fiskiræktin. Líffæragerð og lífstörf fiska. Helstu fiskar sem veiddir eru þarna. Lífsskilyrði fiskanna; loftmagn vatnsins, hreinleiki og hitastig; fæði fiskanna; hrygningarstaðir fiska, varðveisla þeirra og tilbúin hrygningastaðir. Áhrif mannanna á lífnaðarhætti fiska. Dýr, er spilla fiskiveiðum, og hvernig þau eru veidd. Skilyrði fyrir fiskauðgi vatns. Hvernig hafa má stjórn á viðkomu fiskanna. Nokkuð um fiskiklak.

3. Veidar og veiðarfæri. Nauðsynin á að þekkja fiskivatnið og lífnaðarhætti fiskanna, sem þar eru. Ýmisleg veiðarfæri, einkum þau sem tíðkast á staðnum, og notkun þeirra. Tilbúningur, litun og geymsla veiðarfæranna.

4. Reikningar þeir, er fiskimenn þurfa, miðaðir við gildandi verðlag. Söluhorfur, fiskvinna, fiskverslun. Samvinnufjelög; sjóðurinn til eflingar fiskiveiða. Helstu atriði fiskiveiðalöggejafarinnar.

Einfalt bókhald og í sambandi við það hið helsta um póst-, síma-, og járnbrautar-sendingar og að fylla algengustu eyðublöð.

5. Bátar, mótora báta og siglingar. Helstu tegundir fiskibáta. Ganglög mótorá; helstu gerðir þeirra; notkun og varðveisla mótorá; algengustu gallar í mótorum og hversu laga skuli.

Firðmælingar, er í siglingum tíðkast. Áttirnar á áttavitanum. Áttavitinn og misvisun hans. Rjettar og misvísandi stefnur og miðanir; driftin. Skriðmælir og handlód.

Táknanir á sænskum sjókortum. Leiðar-reikningar eftir sjókorti og áttarós. Einföldustu aðferðir til að ákveða stað í landsýn. Siglingar í straumvatni. Tilskipanir um atgerðir til að komast hjá árekstri skipa. Björgunarráðstafanir. Nokkuð um veðurkort og stormmerki.

6. Heilsufræðisatriði, er vinnuna snerta. Hjálp í viðlögum. Atvik er áhrif hafa á vinnuprekið, svo sem svefn, daglegar hvíldarstundir, sunnudagshvildin, andleg hressing,

matur og drykkur heima og við starfð, hófsemi. Hvers gæta ber um læringu og aðra næma sjúkdóma.

7. Stutt greinargerð um fiskiveiðar í Sviþjóð, þróun þeirra og nútíðarhag. Gildi fiskiveiðanna.

Hjá oss mundi kenslan í vinnufræði verða miðuð sjerstaklega við tvo aðalatvinnuvegi landsins, landbúnað og fiskiveiðar. Gæti kensluáætlun Svía í þessum greinum verið oss til fyrirmyndar og hliðsjónar, en auðvitað yrði að sníða kensluna eftir vorum staðháttum, og ekki má gera ráð fyrir að á 6–8 vikna námskeiði (kenslustundir 180–240 í stað 360 hjá Svíum) yrði náð sama marki og hjá Svíum, en stórum ætti þessi fræðsla að verða betri en ekki.

Sjerstaklega er yonandi, að á slíku námskeiði mætti gera mikið að því að vekja nemendur til umhugsunar um vinnubrögðin og skilnings á því hve mikið er undir því komið að temja sjer frá byrjun sem hagkvæmasta aðferð við hvert verk. Þessi hlið kenslunnar yrði einkum fölgín í samtali við nemendur, þeir látnir lýsa aðferðinni við hvert verk, er þeir þektu af sjón og raun, og aðferðin síðan tekin til ihugunar og umræðu, reynt að finna í hverju henni væri ábótavant og hvernig mætti bæta hana.

Þessari kenslu ætti að koma á með þeim hætti, að gera fyrst áætlun um, hvað kenna skyldi, fá til kenslunnar hæfustu menn sem völ væri á, gera síðan tilraun með slík námskeið og semja svo, þegar nóg reynsla væri fengin, kenslubók til stuðnings við námið. Ætti yfirstjórn fræðslumálanna að koma þessu í framkvæmd með aðstoð bændaskólanna og Fiskifjelags Íslands.

Um aðrar námsgreinar námskeiða, kvöldskóla og framhaldsbekkja í sambandi við barnaskóla virðist ekki rjett að ákveða með lögum. Hvað kent yrði á hverjum staðnum yrði að fara eftir þörfum þar, lengd kenslu-

tímans o. s. frv., enda hefir yfirstjórn fræðslumálanna eftirlit með reglugerðum þeim, sem settar verða um þessa kenslu.

Um 11. gr.

Námsgreinar þær, sem taldar eru í þessari grein, eru hinar sömu og hingað til hafa verið kendar í ungmenntaskólum og gagnfræðaskólum vorum, nema að vinnufræði hefir verið bætt við og yfirstjórninni heimilað að leyfa að taka upp kenslu í öðrum námsgreinum, svo sem siðfræði eða trúbragðafræði. Um nauðsyn vinnufræðinnar hefir áður verið talað í sambandi við námskeiðin. Um siðfræðina með sjerstakri áherslu á sjálfsuppeldi skal það tekið fram, að hún hefir síðasta ár verið kend í Hvítár-bakkaskólanum og átt þar miklum vinsældum að fagna. Skólastjórinn á Eiðum mælir og með slíkri kenslu (karakterpædagogik) í síðustu skólaskýrslu sinni og í athugasemdum við uppkast að frumvarpi þessu, er nefndin sendi honum. Áftur segir skólastjórinn á Núpi í athugasemdum sínum: »Jeg hika við að mæla með upptöku trúarbragðafræði eða siðfræði, sem eiginlegra námsgreina«. Nefndin telur mjög æskilegt að kensla í siðfræði yrði alment tekin upp í ungmenntaskólunum, en henni dylst ekki, að vandkvæði gætu verið á að fá hæfa kennara í þeirri grein við hvern slíkan skóla, og fyrir því þorir hún ekki að leggja til, að hún verði lögboðin. Sama er um trúbragðafræðikensluna. Kensla í þessum greinum getur því aðeins borið góðan ávöxt, að hún sje sprottin af lifandi áhuga og tilfinningu fyrir því, sem um er rætt, og þó að slíkt eigi að visu við um allar námsgreinar, þá mun þó meira komið undir persónu kennarans í þessum efnum en öðrum.

Heimildin til að veita nemendum undanþágu frá einni eða tveimur námsgreinum, er gerð með tilliti til þess, að námsgreinarnar eru margar, og getur verið að einstökum

maður sje svo illa lagaður fyrir sjerstaka grein, að hún dragi hann niður í öðrum greinum, ef hann leggur einhverja rækt við hana, og að hann hafi því minna gagn af skólaveru sinni. Þegar um menn er að ræða, sem ekki ætla sjer síðar á aðra skóla, er engin nauðsyn á að þvinga þá til að læra það, sem þeir hvort sem er fleygja frá sjer, er þeir koma úr skólanum. En sjálfsagt er, að þeir, sem fá undanþágu, fái verkefni að vinna í öðrum greinum þær stundir, sem þeir eru lausir.

Um 12. gr.

Það virðist æskilegt að þessum skólum verði hagað svo, að menn geti stundað þar nám eitt, tvö eða þrjú ár, eftir efnum og ástæðum, og sá, sem ekki gengi brautina á enda, þó fengið fræðslu, sem væri annað en sundurlausir molar einstakra greina. Högum sumra er svo farið, að þeir geta ekki sótt skóla nema eitt ár, aðrir geta verið tvö og enn aðrir þrjú ár. En þar sem meiri hluti þeirra, er ungmennaskólana sækja, mundi að líkindum verða þar tvö ár, þá yrði að haga náminu svo, að 1. bekkur væri eðlilegur undirbúningur undir 2. bekk, og loks væri æskilegt að þeir, sem tækju ungmenna-próf, gætu gengið próflaust inn í 3. bekk gagnfræðaskóla.

Gerum þá fyrst ráð fyrir, að ungmenna-skólarnir svöruðu til tveggja fyrstu bekkjanna í gagnfræðaskólunum og að stundataflan yrði á þessa leið: (Sjá töflu í næsta dalki.)

Það virðist nú ekki neinum teljandi örðug-leikum bundið að kenna tungumálin, stærðfræði, teiknun, handavinnu, söng, leikfimi og íþróttir þannig, að nám hvers undanfarandi árs sje heild út af fyrir sig og þó jafnframt eðlilegur undirbúningur undir næsta árs nám. Kenslan í þessum greinum yrði eðlilega stig af stigi, undirstaðan lögð í byrjun og síðan aukið við eftir því sem

Námsgreinar	Kenslust. á viku			Samt.
	I.	II.	III.	
Íslenska og ísl. bókm.	6	5	4	15
Danska	4	4	4	12
Enska	»	8	7	15
Saga	3	2	2	7
Þjóðhagsfræði	2	»	2	4
Landnafræði,	2	1	»	3
Náttúrus. og heilsufr. .	3	2	2	7
Eðlisfræði og efnafr. .	2	2	3	7
Stærðfr. og bókhald . .	5	5	5	15
Vinnufræði	2	»	»	2
Teiknun	2	2	2	6
Handavinna	2	2	2	6
Söngur	1	1	1	3
Leikfimi og íþróttir . .	2	2	2	6
	36	36	36	108

tíminn er lengri. Í fyrsta bekk ætti aðeins að kenna annað útlenda málið og þá heldur dönskuna, því að bæði er það almenn reynsla, að óhagkvæmt er að læra byrjunaratriði tveggja erlendra mála í senn, og svo yrði það ekki annað en kák, að fást við tvö útlend mál, fyrir þá, sem aðeins væru eitt ár í ungmennaskóla. — Þar sem hjer er sett danska fremur en annað hvort hinna Norðurlandamálanna, þá er það í samræmi við það, sem tíðkast hefir í skólum vorum, en nefndin telur mjög æskilegt að nemendur væru jafnframt látnir kynnast nokkuð sænsku og norsku, sjerstaklega framburði þeirra, svo að þeir kæmust á lag með að lesa þau mál, enda þarf lítið til þess fyrir þann, er kann dönsku. Yrði það reglugerðaratriði að ákveða nánar um það.

Um aðrar námsgreinar skal þetta tekið fram: Í sögu mætti lesa sögu Íslands í 1. bekk, sögu Norðurlanda í 2. bekk og yfirlit yfir sögu annara þjóða í 3. bekk gagnfræðaskóla, en auk þess hafa frjálsan lestur á söguköflum úr mannkynssögunni í öllum

bekkjum. — Í þjóðhagsfræði væri lesið í 1. bekk það sem snertir Ísland og þar með lokið því námi til ungmennaprófs. Í 3. bekk gagnfræðaskólans væri lesin aðalatriði almennrar hagfræði og rædd nokkur helstu atriði þjóðhagsmálanna. — Í landafræði væri í 1. bekk lesin eðlisfræðileg landafræði og um Ísland og áhersla lögð á að gera nemendur sem leiknasta í því að alla sjer fræðslu með hjálpargögnum landafræðinnar, landabryfum o. s. frv. Í 2. bekk væri lesið um önnur lönd og lögð stund á frjálsan lestur um lönd og þjóðir. Í náttúrusögu og heilsufræði væri í 1. bekk lesin heilsufræðin, í dýrafræðinni um spendýrin, í grasafræðinni um byggingu og lif plantnanna og lært að nota Flóru. Í 2. bekk væri svo lokið við námið í dýrafræði og grasafræði, en í 3. bekk gagnfræðaskóla lesin jarðfræði.

Einna erfiðast væri að skifta kenslunni í eðlisfræði og efnafræði milli bekkjanna, þó mundi í 1. bekk mega lesa frumatriði efnafræðinnar, og í eðlisfræðinni um einingar og mælingar, afl og hita. Er þekking á þeim hlutum nauðsynleg til skilnings því, sem kent yrði um lífsstörf jurta og dýra og kæmi og að haldi í vinnufræðinni. Í öðrum bekk mætti lesa um segulmagn og rafmagn, hljóð og ljós, og í 3. bekk gagnfræðaskólans efnafræði og um loft og sjó.

Vinnufræði væri aðeins í 1. bekk.

Stundataflan og athugasemdir þær, er gerðar hafa verið hjer að framan um námsgreinarnar, ber ekki að skoða sem fullnaðartillögur um kenslutilhögun ungmennaskólanna og gagnfræðaskólanna, heldur aðeins sem bendingar til umhugsunar fyrir þá, er síðar eiga að semja reglugerðir fyrir þessa skóla. Er vonandi að þær nægi til að sýna, að hægt er að haga þessum skólum eins og frumvarpið leggur til, þannig að þeir myndi eðlilegt kerfi í þrem stigum, þar sem fara mætti úr hvorum bekk ungmenna-

skólanna er vildi inn í gagnfræðaskóla. Slíkt samband hefir sína kosti. Nefndin hefir þó ekki viljað gera ákvæði laganna svo þröng, að óhjákvæmilegt yrði að steypa *alla* þessa skóla nákvæmlega í sama móti, og hefir því í 11. og 12. gr. gefið yfirstjórninni heimild til að leyfa aðrar námsgreinar í viðbót við þær, sem lögin telja, og þar með breyta nokkuð til um hinar, sem þar eru taldar, og það jafnvel svo, að ekki yrði hægt próflaust að ganga úr ungmennskóla í gagnfræðaskóla. Auðvitað ætlast nefndin til að yfirstjórnin leyfði ekki slíkt, nema þar sem líkur væru til að það mundi verða hollara fyrir þann skóla, er um það sækti, en þar sem svo stæði á, væri ástæðulaust að hanna það. Skólarnir eru til vegna þjóðarinnar og ekki hinn veginn, og því verður skípulag þeirra að vera þannig, að þeir geti þróast sem frjálsast eftir þörfunum á hverjum stað, en verði ekki að Prókrústessæng, er að visu getur virst formfögur, þegar hún er skoðuð út af fyrir sig, án tillits til líkamsvaxtar þess, sem hún er ætluð. Ungmennaskólarnir eiga fyrst og fremst að vera fyrir æskulýðinn í sveitum þessa lands, og þeir munu blómgastr því meir sem þeir leggja meiri rækt við að búa nemendur undir sveitalífið, glæða rjettan skilning á og tilfinningu fyrir hverju því, er verða má til að fegra það og fullkomna. Og þar sem í ýmsum efnum nokkuð silt hvað á við í hverjum hluta landsins, þá ætti hver skólinn að hafa sem mest frjálsræði til að setja þann blæ á skólalífið og kensluna, er best á við í því hjeraði, sem hann starfar fyrir. Aðalatriðin geta orðið sameiginleg fyrir því.

Nefndin hefir orðið þess vís, að þeir sem mest hafa hugsað um ungmennaskólana og mesta reynslu hafa um þá hér á landi, svo sem skólastjórnir á Eidi og Núpi og föngumenn þingeykska skólans, vilja með engu móti að sambandið við aðra skóla, svo sem gagnfræðaskólana, verði haft á

frjálsum vexti ungmennaskólanna. Þannig skrifar síra Ásmundur Guðmundsson skólastjóri á Eiðum nefndinni í athugasemd við 12. gr. frv.: »Þótt svo sje ákveðið, að burtfararpróf frá 2ja ára ungmennaskóla nægi til inngöngu í 3. bekk gagnfræðaskóla, þá má alls ekki miða kensluna neitt við það, því að öðrum kosti gætu alþýðuskólar hæglega orðið aðeins 2ja ára gagnfræðaskólar, og yrði það þar sem skólastjóri hefði þá venju að taka nemendur í skólann 14 ára að aldri. Alþýðuskólarnir eiga að vera alveg sjerstæðir skólar, ekki liðir í skólakerfi. Það yrði þeim óhólt«. Síra Sigtryggur Guðlaugsson, skólastjóri á Núpi, skrifar um sömu grein: »Mjer hefir jafnan vírst hvort á móli öðru, það, að skóli sje í verki afmörkuð heild, sjálfri sjer sem hollust, byggð af eigin viðum og fullgerð, þegar efni hennar er lokið, og hitt, að tekið sje tillit til annara skóla, búið undir þá, eða gerður sje endir á miðri leið. Jeg hefi ekki getað fylgst fyllilega með þeim, sem tala mest um þessi skólasambönd. Nú þegar tveggjaáraskólinn verður í flestum tilfellum eini lífsbrautarundirbúningurinn, verður hann, að mjer skilst, að hafa tillit til eiginhagsmuna í fyrirrúmi«.

Með þetta fyrir augum hefir nefndin sett ákvæði 11. og 12. gr. þannig, að ungmennaskólar og gagnfræðaskólar verði í framkvæmdinni því aðeins ein heild, að reynslan verði ekki sú, að það sem vinst við sambandið verði minna en það sem tapast. En svo í þessum efnum sem öðrum á reynslan að vera leiðarljósið, en ekki blind trú.

Um 13. gr.

Um þessa grein hefir einn góður maður gert svolátandi athugasemd: »Þess sje einnig getið, að kenslunni skuli ætlað að hafa áhrif á lundarfar (karakter) nemenda og persónuleika þeirra«. Nefndin ætlast til að þetta felist fullkomlega í orðum frum-

varpsins. Í 1. gr. segir meðal annars, að markmið ungmennafræðslunnar sje að gera nemendur »nýtlari þegna þjóðfélagsins«. Það geta þeir því aðeins orðið, að þeir verði betri menn en áður, því að í þegnskaparhugtakinu felast skyldurnar við þjóðfélagsheildina. En við siðgæðisnámið á hið sama og annað nám. Það sem á riður er að vekja námsþorslann, löngunina til að þekkja og temja sjer rjetta breytni, *sjálfstæða hugsun* um það hvernig breyta skuli í hverju tilfelli lífsins, og *leikni* í því að hugsa og breyta eftir rjettum reglum.

Um 14. gr.

Þar sem kenslutíminn fyrir fasta nemendur við ungmennaskólana verður aðeins 6½ mánuður á ári í stað 8 mánaða í gagnfræðaskólum, þá virðist sjálfsagt að nota nokkrar vikur til námskeiðs ár hvert. Stutt námskeið geta verið einkar gagnleg til að kenna frumatriði sjerstakra greina, einkum verklegra, þeim sem ekki geta varið löngum tíma í senn til náms. En jafnframt þessu sjernámi eiga nemendur að fá vakningu og hressingu af alment mentandi fyrirlestrum og umræðum.

Þar sem hver skóli getur sjálfur valið hvað hann kennir hvert árið, af þeim greinum, sem taldar eru í 14. gr., ætti það að vera trygt, að kent yrði það, sem helst væri áhugi á í hjeradinu og bestir kenslukraftar til að kenna.

Við Eiðaskólann er nú lögum samkvæmt búnaðarnámskeið 6—7 vikur að vorinu. Forgöngumenn þingeyska skólans vilja hafa íþróttnámskeið alt að 6 vikna tíma að vorinu.

Fyrirlestranámskeið með umræðufundum hafa oft verið höfð við bændaskólana og víðar og reynst vel. Þau eru jafnan lífgandi viðburður í hjeradinu og vekja til umhugsunar um margt.

Um 15.—17. gr.

Skoðanir manna á gildi prófa við slíka

skóla sem þá, er hjer ræðir um, eru allskiftar. Nefndin er þó þeirrar skoðunar að prófin sjeu gagnleg, ef rjett er með farið, en telur rjett að um tilhögun þeirra verði ákveðið með reglugerð. Þó hefir hún í samræmi við tillögur sínar um Mentaskólann og Kennaraskólann sett í frumvarpið ákvæði um að einkunnastigi Örsteds sje hafður við prófin, enda er hann nú hafður við Eiðaskólann, og virðist það samamburðar og samræmis vegna æskilegt, að sami einkunnastigi sje alstaðar hafður. Um tilhögun prófanna að öðru leyti skal það aðeins tekið fram, að nefndinni virðist aðalatriðið að prófa það hve vel nemendur kunna að hagnýta það, sem þeir hafa lært, til að leysa úr verkefnum, er fyrir koma í daglegu lífi. Það er í sjálfu sjer lítillsvert að kunna úrlausn á sjerstöku dæmi, sem stendur í tiltekinni reikningsbók. Hitt er mikilsvert að hafa af þeirri úrlausn lært að hugsa þannig, að maður geti leyst úr öðru svipuðu dæmi, sem hann hefir ekki sjeð áður. Það er í sjálfu sjer lítillsvert að kunna utanbókar það sem sagt er t. d. um Alexander mikla í tiltekinni mannkynssögu, því að slíkt gleymist ef til vill viku eftir prófið. Hitt er meira virði, hafi nemandi lært að lesa sögu þannig, að hann kunni að greina aðalatriði frá aukaatriðum, svo að hann gæti t. d. á einni blaðsíðu sett fram aðalatriði þess, sem sagt væri á tíu blaðsíðum í sögubók, sem honum væri fengin í hendur. Það er í sjálfu sjer lítillsvert að geta tiltekinn dag talið upp alla firði og vikur landið í kring. Hitt er meira virði að geta eftir landabryjfi, sem maður hefir fyrir sjer, gert nákvæma grein fyrir landslagi á tilteknum landshluta og búið til skynsamlega ferðaáætlun um hann. Í stuttu máli: Prófin ættu fyrst og fremst að sýna hve starfshæfa skólinn hefir gert nemendur, hve vel hann hefir kent þeim að bjarga sjer sjálfum með þeim tækjum, sem menn eiga kost á, þegar þeir fara að

starfa upp á eigin spýtur. Sje prófunum hagað þannig, þá er engin hætta á að þau hafi skaðleg áhrif á námið, því að bestir undirbúningur undir prófið verður þá að búa sig sem best undir lífið, en það er sjálft markmið skólanna. Hver skóli ætti að hafa sem frjálsastar hendur um aðferðir sínar, svo lengi sem honum tekst að ná því markmiði, sem honum er sett, og með því að haga prófum eins og hjer er bent til, ætti það frjálsræði að geta þrífist.

Um 18. og 19. gr.

1. Þar sem ungmenntaskólarnir eiga að vera fyrir alþýðu manna, virðist ekki hagnæmt að heimta annan undirbúning en fullnaðarpróf barnafræðslunnar. Með því móti getur skólastiginn orðið óslitinn til gagnfræðaprófs.

2. og 3. eru hin vanalegu skilyrði fyrir alla skóla.

4. Um inntökualdurinn skal þess getið, að hann er nú við gagnfræðaskólana 14 ár, og helst það óbreytt. Gagnfræðaskólarnir eru að miklu leyti orðnir fyrir kaupstaðina, og ýmsir, sem í þá ganga, mundu síðar fara í verslunarskóla, lærða skólann o. s. frv., og því illt, að þeir geti ekki gengið í gagnfræðaskóla undir eins og barnafræðslunni lýkur. Öðru máli gegnir um ungmenntaskólana, sem aðallega verða fyrir þá, er ekki ætla sjer síðar í aðra skóla, eða þá í skóla, sem heimta hærri inntökualdur, svo sem bænda-skóla, er heimta 18 ára aldur til inntöku. Við Eiðaskólann er inntökualdur 17 ár, og skólastjórinn þar vill að piltar sjeu ekki yngri en 17 ára fullra, og stúlkur ekki yngri en 16 ára. Forgöngumenn þingeykska skólans leggja til, að inntökualdur sje 16 ár, með undanþágurjetti fyrir 15 ára ungling, þegar sjerstaklega stendur á. Nefndinni virðist inntökualdurinn mega vera 16 ár, með leyfi til að veita undanbágu til 14 ára aldurs, þegar um bráðþroska ungmennti er

að ræða, er ætla sjer síðar að fara í gagnfræðaskóla eða stunda lengra nám. Það virðist hart, að heimta hærri aldur til inn-töku fyrir þá, sem sjálfir vilja nota ung-lingsárin til þessa náms; en skólastjórar, sem heldur kjósa að hafa nemendur eldri, ættu þá að hvetja þá til að koma sem elstir. Hinir, sem þrátt fyrir það koma yngri, gera það þá upp á sína ábyrgð.

Um 20. gr.

Þar sem ungmennaskólarnir hafa að jafnaði tveim árum eldri og þar með proskaðri nemendur en gagnfræðaskólarnir, þá er gert ráð fyrir, að 6 vikum styttri árlegur námstími þar ætti að nægja til að ná sama marki og í tveim neðstu bekkjum gagnfræðaskóla. Árlegur kenslutími Eðaskólans er 6½ mán. Þingeyingar hafa stungið upp á sama kenslutíma. Hvítárþakkaskólinn hefir 6 mánaða kenslutíma, bændaskólarnir hafa 6½ og 7 mán. kenslu. Þetta bendir á, að 6½ mánuður sje ekki oflangur tími fyrir þá, er þessir skólar eru ætlaðir. Aftur er kenslutíminn á Núpi 5 mánuðir. Um það skrifar skólastjórinn, síra Sigr. Guðlaugsson, nefndinni: »Námstíminn hefir hér á Núpi verið 5 mánuðir á vetri, frá veturnóttum til marisloka. Þetta landverutími pílta hjer á Vestfjörðum. Sjóróðrar hætta að mestu um veturnætur, en menn »kallaðir til skipa« með byrjun apríl, — minsta kosti vera þá viðbúnir, »hvenær sem kallið kemur«. Og stúlkur þurfa þá helst að fara heim líka, sumar »til gegninga«, er karlmenn »fara frá bæ«, aðrar til að fara að hugsa um klæðnað heimilisins. Margir hefðu orðið að ganga fram hjá skólanum, ef hann hefði átt að festa þá langt fram á vorið. Eg hefi stundum átt fullerfitt með að hafa pílta skólatímann út, vegna áleitni skipstjóra. En fólkið var fúsara að keppast við, er það vissi skólatímann svona stuttan. Vill nú gjarnan vera lengur; en það er skólanum

hollara, en bið eftir því að það verði fegð að fara«.

Þetta virðist benda á, að sumum Vestfirðingum yrði erfitt að sækja skólann 6½ mán. Þætti það sýnt, að skólanum yrði stórum spilt með því að lengja námstímann, væri hugsanlegt að gera undanþágu fyrir Vestfjarðaskólann með því skilyrði, að ríkissjóður greiddi þá að sama skapi minna til hans sem kenslutíminn væri styttri en annara ungmennaskóla. Nefndin treystir sjer þó eigi til að gera tillögur um þetta, en bendir aðeins á það til ihugunar.

Um 21. gr.

Þar sem ætlast er til að kent verði 36 stundir á viku í hvorum bekk ungmennaskóla, þarf tvo fasta kennara, auk skólastjóra. Kenni skólastjóri 18 stundir á viku, en hvor hinna 27 stundir. Launin eru sett í samræmi við gildandi ákvæði um kennara Eðaskólans.

Um 22. gr.

Árðandi er að skólastjóri við ungmennaskóla og gagnfræðaskóla hafi fengið æðstu mentun, sem kennarastöðu heyrir, og virðist því eigi alment mega gera minni kröfur en hjer eru settar. Þegar um viðurkenda yfirburði er að ræða, þ. e. þegar maður er reyndur að nægum lærdómi og góðum kennarahæfileikum, virðist þó rjett að hann geti komið til greina, þó eitthvað skorti á prófin.

Um 23. gr.

Nefndin gerir ráð fyrir, að kennarar við þessa skóla yrðu oft úrvalsmenn úr kennaraliði barnaskólanna, en þar sem hjer á landi verður eigi fyrst um sinn kostur á að nema til hlitar sumar af námsgreinum þeim, sem kennurunum er ætlað að kenna og gott er að menn hafi sjeð kenslubrögð víðar en hjer á landi, virðist rjett að heimta,

að kennaraefnin hafi aflað sjer frekari kunn-
áttu erlendis í kenslugreinum sínum og að-
ferðum við að kenna þær.

Um 24. gr.

Nefndin telur sjálfsagt, að lögákveðið sje
lækniseftirlit við þessa skóla sem aðra. Og
að skýrslan sje prentuð í ársskýrslu skól-
ans getur verið mikilsvert fyrir þá, sem um
þetta mikilvæga atriði vilja fræðast, sjer-
staklega þá, er hafa í hyggju að sækja
skólann.

Um 25. gr.

Skólanefnd telur nefndin nauðsynlega fyrir
þá sök, að það getur orðið misjafnlega hag-
kvæmt að láta skólastjóra einn hafa á hendi
öll fjármál skólans, umsjón með rekstri
skólabúsins, innheimtu fjárframlaga o. s. frv.
Í nefndina kjösa hinir tveir aðilar skólanna,
rikið og sýslufélögin, er leggja skólanum fjeð
og eiga því að hafa eftirlit með vörslu þess.
Skólanefndin getur orðið skólastjóra góð
aðstoð og hlynt að skólanum á allar lundir.
Eftirlit með kenslunni er henni ekki ætlað.

Sjerfræðslan.

Nefndinni virðist ekki ráðlegt nje heldur
sjer hún sjer fært að gera nú þegar fulln-
aðartillögur um alla sjerskólana, þá skóla
sem eiga að búa menn undir sjerstök störf.
Tillögur um sjermentunina verða jafnan
nokkuð að miðast við þann undirbúning,
er almenna mentunin veitir. Meðan ekki er
sjeð hvernig tillögum nefndarinnar um
barna- og ungmennafræðsluna reiðir af,
verða því tillögur um sjerskólana á ótraust-
um grundvelli. Fjárhagur ríkisins mun og
naumast leyfa, næstu árin, að það taki á
sínar herðar aðrar byrðar en þær, er ekki
verður hjá komist, og tillögur um fjárfrekar
breytingar á sjerskólunum mundu því ekki
vera tímabærar. Hins vegar er það skoðun
nefndarinnar, að nái frumvarp hennar um
yfirstjórn og umsjón fræðslumála fram að
ganga, þá sje þar með fengin stofnun, er
smám saman ætti að geta undirbúið þau lög
og þær reglugerðir um sjerskólana, er þörf

væri á. Af þessum ástæðum gerir nefndin
ekki hjer tillögur í lagaformi um aðra sjer-
skóla en Stýrimannaskólann og Vjelstjóra-
skólann, er Stjórnarráðið hefir sent henni
frumvörp um, en lætur sjer nægja, að gefa
um hina skólana nokkrar bendingar til ihug-
unar og gera svo að lokum yfirlit yfir skóla-
kerfi vort eins og það yrði eftir tillögum
og bendingum nefndarinnar.

Með þessum formála skal nú vikið að
sjerskólunum, hverjum um sig.

Kvennaskólarnir.

Ungmennaskólar vorir og gagnfræðaskólar
eru ætlaðir jafnt stúlkum sem piltum. Þó
hafa þar jafnan verið og verða að líkindum
ávalt fleiri piltar en stúlkur, enda gerir
skipulag þeirra ekki ráð fyrir, að kenslan
sje, að öðru en því er snertir handavinnu
og leikfimi, sniðin eftir þeim mismun, sem

er á eðli og þörfum karla og kvenna. Þessir skólar hafa upphaflega verið ætlaðir þiltum einum, en stúlkum síðan verið veittur aðgangur að þeim, án þess að grundvallarskipulagi þeirra væri breytt, enda yrði það erfitt að haga skóla svo í öllum greinum, að hann væri jafnvel sniðinn eftir þörfum karla og kvenna. Þær stúlkur, er sækja þessa samskóla, gera það hins vegar af frjálsum vilja, og þeim á að vera það heimilt. Engu að síður er og verður jafnan mikill munur á eðli karla og kvenna, og þær stúlkur, er heldur kjósa þá mentun, er miðar að því að búa þær undir það líf og starf, er byggist á sjereðli kvenna, þurfa að eiga kost á henni í sjerstökum kvennaskólum. Slikir kvennaskólar eru aðallega tvennskonar: annars vegar skólar, er veita nemendum hvort tveggja í senn, almenna mentun og kvennlega sjermentun, hins vegar hreinir sjermentaskólar fyrir konur, svo sem hússtjórnarskólar, heimilisíðnaðarskólar o. s. frv. Af fyrri floknum eigum vjer nú tvo kvennaskóla, er bráðum hafa starfað um hálftrar aldar skeið. Kvennaskólinn í Reykjavík hefir starfað síðan 1874, en norðlenski kvennaskólinn var stofnaður 1877, fyrst á Ási í Hegranesi, fluttist 1883 til Ytri-Eyjar, en hefir verið á Blönduósi síðan 1901. Um báða þessa skóla mun það ekki of mælt, að þeir hafi, þrátt fyrir örðuga aðstöðu, unnið kvennlegri mentun í landinu stórmikið gagn, og að þeir, sem best hafa fyrir þá starfað, eigi þökk og heiður fyrir. Aðsóknin að þeim sýnir og, að þeirra er full þörf, og engin ástæða er til að ætla að svo verði ekki í framtíðinni, ef þeim verður haldið í rjettu horfi. Spurningin er þá fyrst, hvort þeir standi fjárhagslega á nægilega traustum grundvelli. Þar til er því að svara, að báðir þessir skólar starfa aðallega fyrir það fje, sem þeim er árlega veitt á fjárlögnum og það skólagjald, er þeir taka af nemendum sínum. Á núgildandi fjárlögum

eru Kvennaskólanum í Reykjavík veittar alls 28000 kr. (25000 kr. rekstrarstyrkur, gegn að minsta kosti 1800 kr. framlögum annarstaðar að en úr ríkissjóði; 40 kr. fyrir hverja námsmey, sem er alt skólaárið, alt að 2000 kr., og námsstyrkur til sveitastúlkna 1000 kr.), en Kvennaskólanum á Blönduósi 17000 kr. (15600 kr. rekstrarstyrkur, gegn að minsta kosti 1000 kr. annarstaðar að, og 40 kr. fyrir hverja námsmey, sem er alt skólaárið, alt að 1400 kr.)

Kvennaskólinn í Reykjavík er í raun og veru sjálfstæð stofnun, er ekki hefir annan bakhjarl en skólanefnd og nokkrar eigur (sjóði og innanstokksmuni), og er þá auðsætt, að hann á tilveru sína undir fjárveitingu þingsins. Segir forstöðukona hans í skólaskýrslunni fyrir árið 1918—'19 að síðustu árin hafi hvað eftir annað legið við, að skólinn yrði að hætta að starfa sökum fjárskorts, og verður það að teljast ill aðstaða. Kvennaskólinn á Blönduósi er aftur á móti sýslueign, en auðsætt er, að hann gæti ekki heldur staðið nema fyrir þann styrk, er hann fær úr ríkissjóði. Þar sem nú báðir þessir skólar hafa unnið þjóðinni stórmikið gagn og hafa enn hlutverk að vinna, sem aðrir skólar landsins taka ekki að sjer, þá virðist það skylda ríkisins að sjá fyrir því, að þeir geti starfað áfram með fullum krafti. Ýmislegt mælir með því, að þeir yrðu gerðir að ríkisskólum. Fyrst það, sem áður var bent á, að starfsfje þeirra kemur að langmestu leyti úr ríkissjóði og með skólagjöldum, sem ríkið gæti eins vel lagt á eins og skólanefndirnar. Í öðru lagi mætti telja það sanngjarnt, að ríkið kostaði tvo kvennaskóla, annan á Suðurlandi og hinn á Norðurlandi, eins og það kostar gagnfræðaskólana. Tæki ríkið skólana á sína arma, ætti vel við, að það væri gert á 50 ára afmæli hvors þeirra, sem viðurkenning fyrir langt og þarft starf. Aftur á móti má gera ráð fyrir því, að resktrarkotnaður skólanna

yrði nokkru meiri, ef ríkið tæki þá að sjer, og þeir yrðu ekki alveg eins frjálsir um tilhögun sína og kennaraval. Nefndin telur aðalatriðið í þessu máli, að þing og stjórn tryggi framtíð kvennaskólanna og að skipulag þeirra sje þannig, að þeir nái sem best þeim tilgangi sínum, að veita námsmeyjunum ekki aðeins þá almenna mentun, er þær þurfa sem þegnar þjóðfélagsins og til að færa sjer í nyt hin andlegu gæði, er menningin býður, heldur og þá kvennlega sjermentun, er þær þurfa til að njóta sín og inna af höndum þau störfín, sem konur tíðast vinna í þarfir heimilisins. Virðist nefndinni að mikla stund ætti að leggja á handavinnu og fyrst og fremst þá, er hverri konu er nauðsynlegt að kunna. Í heilsufræðinni sje sjerstaklega lögð rækt við það, er snertir heilsufar og holla lifnaðarhætti kvenna og barna, hollustuhætti heimilanna og hjúkrunarstörf á heimilum. Kent sje um meðferð ungbarna og eftir föngum vakinn áhugi og skilningur á því, sem miðar að góðu uppeldi þeirra.

Nefndin hefir lagt til, að í ungmennaskólunum sje kend vinnufræði. Hún vill að hið sama verði tekið upp í kvennaskólunum, en að þar sjeu sjerstaklega innanhússtörfín tekin til meðferðar. Hvert verk, er konur vinna á heimilunum, sje tekið til umræðu, aðferðirnar við það íhugaðar frá sem flestum hliðum og að lokum bent á þá aðferðina, sem best virðist með þeim tækjum, sem völ er á. Þær stúlkur, sem í heimavist eru, gætu ef til vill að einhverju leyti fengið verklega æfingu í þessum efnum, en fyrir hinar gæti slík fræðsla einnig komið að góðu haldi og innrætti þeim margt, er þær síðar færðu sjer í nyt, þegar þær kæmu úr skólanum. Jafnframt ætti að taka til umræðu og benda á þau tæki, sem orðið gætu til þess að ljetta vinnuna á heimilunum og ekki eru dýrari en svo, að meðal heimili getur eignast þau. Þá ætti og að fræða um

haganlegasta fyrirkomulag í eldhúsi og búrj, þá afstöðu eins hlutar við annan, er heimtar minstan tíma og fyrirhöfn við vinnuna. En jafnframt ætti að vekja umhugsun um það, hvernig gera má heimili smekklegt af litlum efnum, raða fáeinum húsgögnum í stofu, myndum á vegg o. s. frv. Nefndin efast ekki um, að kvennaskólarnir hafi eftir föngum reynt að starfa í þá átt, sem hjer er bent til, en hún vill að til þessarar fræðslu sje varið sæmilegum tíma, og að henni verði komið í sem best form og lögð við hana sú rækt, sem hún á skilið.

Einhver kynni að líta svo á, sem margt af því, er nú var greint, ætti betur heima í hinum sjerstöku hússtjórnarskólum eða námskeiðum. En nefndinni virðist þessi fræðsla einmitt eiga vel við í þeim skólum, sem ætlað er að búa konur alment undir lífið, hvort sem þær verða síðar húsmæður eða ekki. Það er engin ástæða til að hafa sjerstakan skóla fyrir þær konur, sem að eðlisfari eru svo frábítnar öllu því, sem snertir líf og starf heimilisins, að þær vilja ekkert um það vita. Þær geta farið í samskólana. Á hinn bóginn yrði þessi fræðsla hinn besti undirbúningur undir þá fræðslu og verklegu æfingu, sem hússtjórnarskólunum er ætlað að veita.

Eitt er það, sem konur þyrftu miklu betur að kunna en menn alment gera sjer ljóst, en það er *reikningur og reikningshald*. Alt, sem bóndinn leggur til heimilisins, fær konan til vörslu. Hún er í raun rjettri fjárhaldsmáður heimilisins. Hún ræður mestu um það hvað keypt er og hvernig því er varið. Sje það nú nauðsynlegt fyrir hvert iðnaðar- eða verslunar-fyrirtæki að hafa ljóst yfirlit yfir tekjur og gjöld og vita hvaða liðir svara kostnaði og hverjir ekki, þá er það ekki síður fyrir hvert heimili. Hver húsmóðir ætti að kunna að halda reikning fyrir heimili sitt og bera sem best skyn á gildi hvers hlutar, sem keyptur er til heimilisins. Hún

þarf að kunna að hugsa í tölum. Nefndin litur svo á sem kvennaskólarnir ættu fyrst og fremst að kenna þann reikning og það reikningshald, sem konur alment þurfa að kunna til að standa sem best í stöðu sinni. Hún hyggur, að til þess að ná því marki, þyrfti ekki meiri tíma en nú er varið til reiknings í kvennaskólunum, en að sniða þyrfti reikningsbók eftir hinum sjerstöku þörfum kvenna.

Það er í raun og veru merkilegt, hve lítið hefir verið gert til þess, svo í þessu landi sem öðrum, að velja dæmin í reikningsbækur skólanna úr þeim efnum, sem nemendur annars fást við í skólanum, og frá þeim sviðum lífsins, sem þeir eru að búa sig undir að starfa á. Reikningsbók fyrir tiltekna tegund skóla ætti að semja þannig, að höfundurinn veldi, í samvinnu við kennara í hverri námsgrein skólans fyrir sig, dæmi, sem vel væru fallin til að vekja til umhugsunar um og festa í minni nokkur aðalatriði þeirrar námsgreinar. Reikningsbókin yrði þannig einskonar útdráttur úr því, sem kent er í skólunum, að svo miklu leyti sem tölum verður beitt við það, en jafnframt væru tekin úr daglegu lífi þau dæmin, sem líkur væru til að helst yrðu á vegi nemandans, þegar hann er kominn úr skólanum. Nemandinn lærði þannig í skólanum að glíma við þau verk-efnin, er lífið fær honum síðar til meðferðar og úrlausnar. Þetta er ekki lítilvægt atriði. Mennirnir eru flestir svo gerðir, að þótt þeir hafi lært að beita sjerstakri hugsunaraðferð á einu sviði, þá láist þeim oft að minnast hennar á öðru sviði, þar sem hún á eins vel við, ef þeir hafa ekki verið vandir á það, eða atvikin neytt þá til þess. Fyrir mörgum verður því reikningurinn eitthvað út af fyrir sig, uppi í skýjunum, en ekki verkfæri, sem þeim er tamt að beita við hverskonar störf. En því betur sem dæmin eru valin eftir starfssviði nemand-

aus og því betur sem þau koma heim við hlutina eins og þeir eru í raun og veru, því gagnlegri verður reikningskenslan. Það kann að virðast lítilvægt, hvort það, sem gert er ráð fyrir í dæmi, kemur heim við veruleikann eða ekki, t. d. hve mikið af tilteknum þræði konu er ætlað að spinnna á dag, en sje hægt að miða við meðalkvennmannsverk í þessu efni, þá lærir nemandinn, um leið og hann reiknar dæmið, fyrirhafnarlaust hvað talið er meðalkvennmannsverk, og það getur komið honum að gagni síðar. Eins er í öðrum efnum.

Þessar athugasemdir eiga við reikningskenslu í öllum skólum, en hvergi mundi meiri þörf á að taka þessar bendingar til greina en um reikningskenslu kvenna, því að það mundi bera margfaldan ávöxt, ef konurnar, sem fara með fjármál heimilanna í þeim efnum, sem mest munar, vendust á að hugsa í tölum, telja það sem teljanlegt er og mæla það sem mælanlegt er. — —

Með brjefi sínu dags. 20. júní 1920 hefir Stjórnarráðið sent nefndinni tvö brjef viðvíkjandi stofnun húsmæðraskóla á Norðurlandi, annað frá forstöðukonu kvinnfjelaga á Akureyri, dags. 1. jan. 1920, þar sem þess er óskað, að Stjórnarráðið þegar ákveði hvar skólinn á að standa, en hitt frá borgarstjóranum á Akureyri, dags. 12. jan. 1920, með staðfestum útdrætti úr gerðabók bæjarstjórnar Akureyrarkaupstaðar, þar sem lofað er ábyrgð á alt að $\frac{1}{3}$ hluta kostnaðar við skólabýggingu þá, sem ræðir um í lögum nr. 37, 26. okt. 1917, með því skilyrði, að skólinn verði bygður innan lögsagnarumdæmis Akureyrar, ekki lengra frá miðbænum en við tilraunastöð Ræktunarfjeldagsins.

Nefndin hefir athugað lögin um stofnum húsmæðraskóla á Norðurlandi og umræðurnar um þau. Virðist henni að staðurinn við gróðrarstöð Ræktunarfjeldags Norðurlands fullnægi öllum þeim kröfum, er lögin gera. Staðurinn er í grend við Akureyri, þar

má reka búskap í sambandi við skólann, þar sem bærinn á nóg slægjulönd, skamt frá gróðrarstöðinni, er hægt væri að fá til heyskapar. Þar er ljett um aðdrætti alla; þangað má veita vatni og rafmagni frá Akureyrarbæ. Þar mætti hafa kenslu í garðrækt og meðferð matjurta. Skólanum er ætlað að hafa 40 heimavistir, en kenslustofur fyrir allt að 50 nemendur, og er þá mikill kostur, að skólinn sje, eins og hann yrði ef hann væri við gróðrarstöðina, ekki lengra frá Akureyri en svo að stúlkur, sem þar eiga heima, geti gengið þangað daglega. Þarna yrði og allauðvelt að fá stundakennara, fyrirlestrarmenn og bækur af bókasafni.

Við Kvennaskólann í Reykjavík er, svo sem kunnugt er, hússtjórnardeild, og væri mjög æskilegt að hún yrði ekki ver úr garði gerð en hinn fyrirhugaði húsmæðraskóli á Norðurlandi.

Bændaskólarnir.

Nefndin hefir rælt nokkuð um bændaskólana við Halldór Vilhjálmsson skólastjóra á Hvanneyri, er hún heimsótti skólann í júlímánuði s.l. Í september var skólastjórinn aftur, ásamt forseta Búnaðarfélags Íslands, með nefndinni á tveim fundum hjer í Reykjavík og lofaði þá að senda henni síðar álit sitt og kennara Hvanneyrarskólans um bændafræðsluna með tillögum um breytingar á henni. Hefir nefndin fengið frá þeim skilmerkilegt álit, dagsett 30. nóv. s.l. Til skólastjórans á Hólum hefir nefndin, því miður, ekki náð, en hann hefir með erindi um búnaðarfræðslu, sem prentað er í Frey XVIII. ár, nr. 10 og 12, gert grein fyrir skoðun sinni á þessu máli. Eru tillögur hans, sjerstaklega um verklegu búnaðarkensluna, allmjög á annan veg en Hvanneyrarmanna. Hvorir tveggja eru þó sam-mála um, að bóklega fræðslan í bændaskó-lunum sje í góðu horfi, og breytingar þær,

er þeir fara fram á að gerðar sjeu á tilhögum bændafræðslunnar, eru þannig vaxnar, að þær má gera með breytingum á reglugerðum skólanna, og þarf því ekki um þær sjerstök lög.

Nefndin litur svo á sem breytingar þær, er gera þarf á reglugerðum bændaskólanna, sjerstaklega um verklega námið, verði að undirbúa á sameiginlegum fundum skólastjórnanna og stjórnar Búnaðarfélags Íslands í samvinnu við yfirstjórn fræðslumálanna, og verður því að láta sjer nægja að birta hjer áðurnefnt *álit skólastjóra og kennara á Hvanneyri*, er henni virðist fara í rjetta átt.

Álitid hljóðar svo:

»Við undirritaðir leyfum okkur, samkvæmt tilmælum háttvirtrar mentamálanefndar, að senda henni hjer með álit okkar um bændafræðsluna og tillögur um breytingar á henni, frá því sem hún nú er, samkvæmt »Reglugerð fyrir bændaskólana á Hólum og Hvanneyri« frá 17/12. 1913.

Samkvæmt 2. gr. er skólatíminn á Hvanneyri hálfum mánuði styttri en á Hólum, og mun vera sprottið af því, að oft má búast við, að ómögulegt sje vegna veðráttufars að vinna við landmælingar á Hólum seinni hluta október eða apríl mánaða. Við leggjum til að skólaárið teljist á báðum skólunum frá 1. október til 30. apríl og sje fyrri hluti októbermánaðar ætlaður til verklegra æfinga í land- og hallamælingum fyrir nemendur eldri deildar (sbr. 15. gr. tölul. 5). Þó sje skóli eigi settur fyr en 15. október og þá byrji bókleg kensla í báðum deildum.

Í 6. gr. er mælt fyrir um 7—14 daga kensluskeið fyrir bændur og bændafni. Slik kensluskeið hafa nokkur verið haldin við skólana og víðar, þau hafa hlotið nafnið bændanámskeið og hafa verið vinsæl og oftast vel sótt. Námskeið þessi teljum við góð og gagnleg og samkvæmt tilgangi bændaskólanna verður það að teljast í alla staði eðlilegt, að þau

sjeu haldin þar, enda eru hvergi á einum stað, nema í Reykjavík, þar sem eru ráðunautar Búnaðarfelagsins, betri kenslukraftar til að bera uppi slík námskeið. Á hina hliðina er það ýmsum og að sumu leyti miklum vandkvæðum bundið að hafa þau við skólana — og yfirleitt í sveit. Þótt þeir hafi húsrúm meira og stærri stofur en gerast til sveita, þá er þess að gæta, að skólarnir eru fullskipaðir og oftast ofskipaðir, þegar miðað er við þá nemendatölu, sem þeir eru byggðir fyrir, svo að húsrúm skólanna verður eigi notað til slíkra námskeiða, án stórra óþæginda fyrir nemendur og ekki er unt að koma við reglulegri kenslu fyrir þá meðan námskeiðið stendur, ef aðsókn er sémileg. Einnig er það miklum erfiðleikum bundið, að undirhalda slík námskeið um hávetur í sveit, einkum þegar skólarnir leggja ekkert til þess, svo sem í rúmfatnaði og borðbúnaði, og þekkja tveir okkar það vel af eigin reynslu. Við viljum þó ekki að kensluskeið þessi sjeu látin falla niður við skólana, en það leggjum við eindregið til — og byggjum það á reynslunni — að þeim sje ekki ætlaður lengri tími en 6 dagar virkir, og að sú vika teljist með leyfum í skóluunum. Einnig viljum við vekja athygli nefndarinnar á því, hvort henni þætti ekki rétt að skólarnir — ekki bústjórar — leggi til rúmfatnað og jafnvel borðbúnað, sem þörf er á eingöngu vegna þessara kensluskeiða.

Það er reynsla, sem staðfestist, með hverju árinu sem líður, að nemendur koma mjög misjafnlega undirbúnir til skólanna, og margir illa. Þetta tefur auðvitað fyrir kenslunni, eyðir tíma fyrir þeim, sem betur eru undirbúnir, og rýrir árangurinn af skólavistinni, fyrir alla nemendurna. Væri því full þörf á að skerpa inntökuskilyrðin, sbr. 8. gr. Þetta álitum við þó ekki tímabært, eins og fyrirkomulagið og ástandið er nú með barna- og unglingafræðsluna. En geri nefndin — og svo þingið — skipulagsbreytingar á þeirri

fræðslu, sem bæta það ástand, sem nú er þá ber að athuga, hvort ekki má herða inntökuskilyrði bændaskólanna, á þeim grundvelli, þegar breytingarnar eru farnar að verka, og gera þá eins vetrar nám á unglingaskóla að vægasta skilyrði fyrir inntöku í bændaskólana.

Akvæði reglugerðarinnar um bóklega kenslu og aðra kenslu, sem ræðir um í IV. kalla, eru því ekki til hindrunar, að sú kensla geti verið í því horfi, er við teljum æskilegt og fullnægjandi. Til þess þó að fyllra samræmi mælti verða milli fyrirmæla og framkvæmda, færi betur á að gera nokkrar breytingar á fyrirmælum reglugerðarinnar hjer að lútandi, og viljum við benda á eftirfarandi at-riði, og setja fram tillögur okkar um þau:

1. Í 9. gr. verði mælt svo fyrir að kenslan fari fram í »fyrirlestrum, yfirheyrslum og æfingum, eftir ákvæðum skólastjóra og kennara«. Mælti þá líka telja allar námsgreinar í þeirri grein og fella burtu 11. gr.; sbr. 9. og 11. gr.
2. Í stað »sögu og reikningsfærslu« (í 9. gr.) komi »búnaðarsögu og búrcikningum«, sem hvorttveggja er í samræmi við nánari ákvæði 12. gr. (sbr. 2. og 4. lið), en auðvitað yrði að gera þar sömu orðabreytingar. Í sambandi við þetta viljum við benda á, að rjett er að sleppa síðustu málsgrein í 2. lið 12. greinar, en í þess stað sje þar kveðið á um það, að gefið sje yfirlit yfir fjelagsskap og samvinnu, til eflingar landbúnaðinum, fyrst og fremst hjer á landi. En í búnaðarhagfræðinni sje skýrt frá grundvallarreglum, fyrirkomulagi og hagfræðilegri þýðingu »cooperativrar« samvinnu og annars fjelagsskapar (sbr. 15. lið 12. greinar).
3. Reglugerðin telur dýrafræði meðal námsgreinanna, en þó mun hún aldrei hafa verið kend í skólunum, minsta kosti ekki til nokkurra muna. Við leggjum til að henni sje slept, en í þess stað sje

kend þjóðfjelagsfræði, þar sem aðal-
áherslan væri lögð á að gefa yfirlit og
hugmynd um stjórnaðskipunarlög lands-
ins, sveitastjórnað- og landbúnaðarlög-
gjöf og helstu opinber gjöld og þjóðar-
hagi, að því leyti, sem þetta fjelli ekki
undir búnaðarsögu og búnaðarhagfræði.
Með dýrafræðinni er að visu feldur úr
einn aðalþáttur almennra náttúruvísinda,
en þar sem í líffærafræði og búfjárfræði
er kent allitarlega um byggingu og eðli
húsdýranna og ágrip af dýrafræði er
kent í barnaskólunum, og við litum svo
á, að það sje í rauninni nauðsynlegt fyrir
hvern þjóðfjelagsþegn, að fá nokkra hug-
mynd um helstu atriði þjóðfjelagsfræð-
innar, þá teljum við þessi skifti rjett-
mæt, enda sjáum við ekki fært að bæta
þjóðfjelagsfræðinni við, nema einhverju
öðru sje slept. 9. liður 12. greinar fellur
þá burtu, en í staðinn kemur skýring
á umfangi þjóðfjelagsfræðinnar.

4. Með þeim fjárframlögum og húsrúmi,
sem skólinn hjer hefir nú — og við búumst
við að líkt sje ástatt á Hólum — eru
engin tök á því, að hægt sje að koma
við æfingum þeim, sem fyrir er mælt í
10. gr. Úr þessu verður ekki bætt, nema
með töluverðu árlegu fjárframlagi, ef
þessar æfingar eiga að geta orðið að
nokkru verulegu gagni, og með auknum
byggingum, eða með því að fækka nem-
endum skólanna, til þess að fá nauðsyn-
legt húsrúm. Tvent hið fyrtaalda búumst
við ekki við að fáist fyrst um sinn, og
hið síðastnefnda teljum við ekki heppi-
legt. Ákvæðið getur því ekki orðið nema
dauður bókstafur, sem piltarnir steyta á,
og við leggjum þess vegna til, að það
sje numið úr reglugerðinni, nema sjeð
sje fyrir því, að það geti orðið að *veru-
legum* notum. — Auðvitað stendur síð-
asta málsgrein 10. gr. í gildi fyrir þessu.
5. Í öðrum löndum tíðkast fræðsluferðir

fyrir skólafólk, eins og þær, sem ræðir
um í 14. gr., og þykja gagnlegar. Það
mundu þær einnig geta orðið hjer, en
staðhættir eru hjer eigi þannig, að hægt
sje að koma þeim verulega við. Vegna
strjálbýlis, vegalengda og vegaleysu, verð-
ur aðeins hægt að koma á fáa staði á
þessum ferðum og hina sömu ár eftir ár,
en það verður fyrir báða parta hvim-
leiður átroðningur, þegar til lengdar
lætur. Og vegna velarrikkis er ekki hægt
að sýna þau mannvirki, sem gerð hafa
verið á þessum stöðum, á þann hátt,
að þau geti orðið piltunum lifandi fyrir-
mynd. Við leggjum því til, að greinin
falli burtu, eða verði í mesta lagi heim-
ildarákvæði.

6. Þó að prófin sjeu að því leyti þýðingar-
laus, að þau veita engin rjettindi, þá
mun vera rjett að hafa þau til aðhalds,
en við leggjum til, að þeim sje breytt
þannig, að prófið sje skriflegt í öllum
búnaðarnámsgreinum, þ. e. auk búfjár-
og jarðræktarfræði í búnaðarhagfræði,
búreikningum, búnaðarsögu, mjólkur-
fræði og land- og hallamælingum, og
ennfremur í steina- og jarðfræði. Í þjóð-
fjelagsfræðinni leggjum við til, að ekki
verði haldið próf að svo komnu. Að
öðru leyti en hjer er rætt um, gildi um
prófið sjálft þau ákvæði, er nú gilda, en
um útreikning aðaleinkunnar leggjum við
til, að gerð verði sú breyting, að 7 stig
teljist ágætiseinkunn og $5\frac{1}{2}$ stig I. eink.

Um verklega kenslu, sem ræðir um í V.
kafla verður eigi sagt að hún sje í æskilegu
horfi, en þar er úr vöndu að ráða: Al-
menningsálitid telur kensluna altot litla,
en fólksfræðin í sveitunum bindur allan
vinnukraft, sem þar er hægt að fá, svo að það
eru ekki nema fáir af nemendum bænd-
skólanna, sem fá að stunda verklegt nám,
jafnvel þann stutta tíma, sem til þess er

ællaður, hvað þá ef lengri væri, eins og margir vilja. Auk þess er fjárhagur piltanna þannig, að þeir mega ekki missa sumarið frá því að vinna sjer inn sem allra mest upp í skólagjöldin, og tregt er um lán til búskapar, hvað þá til búnaðarnáms. Hjer verður því vandsígt milli skers og báru.

Þeir, sem mestar breytingar og stórfeldastar umbætur vilja gera á verklegu búnaðarfræðslunni, vilja skylda alla nemendur bændaskólanna til að stunda verklegt nám sumarlangt milli skólavetranna, og fer þá allmjög að nálgast gamla fyrirkomulagið, sem var við búnaðarskólana og ekki poldi árroða aldarinnar. Okkur dylst það ekki, að verklegri kunnáttu og leikni í jarðabótastörfum og öðrum búnaðarstörfum er mjög ábótavant í landinu, og að þessi vankunnátta á sinn þátt í því, hve lítið er unnið að jarðabótum og enn minna á þann hátt og með þeim vinnubrögðum, sem best ætti við, og við viðurkennum, að það væri verulegt spor í áttina til að bæta úr þessu, að gera verklega námið að skyldu á þennan hátt. Þó getum við ekki lagt til að það verði gert, af þeim ástæðum, er við höfum nefnt, og eflaust mundu valda því, að margir yrðu að fara á mis við bóklegu búnaðarfræðsluna, og hún er ekki ofmikil eða almenn.

Ekki hyggjum við það heldur heppilegt, eftir staðháttum og öðrum ástæðum hjer, að einbeita verklega náminu, eins og Páll Zóphóníasson, skólastjóri á Hólum, lagði til, í erindi er hann flutti í sambandi við búskáldasýninguna í Reykjavík s. l. sumar (sbr. Frey XVIII. ár, nr. 10—11 og síðar).

Í þess stað viljum við benda á þann miðunarveg, að öllum nemendum bændaskólanna veitist kostur á verklegu búnaðarnámi sumarið á milli skólavetranna, eða næsta sumar á undan eða eftir skólavistinni.

Nú leikur það venjulega á 40—50 nemendum, sem árlega útskrifast frá báðum skólunum, og verður að sjá allmörgum af þeim

fyrir verklegum námsstöðum utan þeirra, því að engin tók eru á að skólarnir geti haft þá alla í verklegu námi sumarlangt, sist með því fyrirkomulagi sem nú er á rekstri skólabúanna, þ. e. leigubúskap skólastjóranna, því að engin von er til að þeir vildu taka á sig þá kvöð, nema sjerstök hlunnindi kæmu í móti, en þá kemur til álita hvort ekki væri rjettara að reka búin fyrir reikning ríkissjóðs. — Auk þess mundu jarðirnar ekki bera það til lengdar.

Sje gengið út frá því fyrirkomulagi, sem nú er, þá álitum við að skólarnir geti mest haft 8—10 verknema sumarlangt, og mundi þó, þegar fram liðu stundir skorta verkefni, sem ekki yrði búskapnum á skólasetrunum til byrði, af því að jarðabæturnar gæfu lítið af sjer, þegar farið væri að gera þær þar, sem miður vel og illa væri fallið til jarðabóta, en þyrftu meira og minna árlegt viðhald, því að ekki ætti það vel við, á þeim stöðum, að sjá vanrækt mannvirki, og ekki ætti það heldur yel við, að sjá þar unnar jarðabætur, sem ekki væri full von um að gætu borgað sig. Mundi þetta hvorttveggja rýra álit manna út í frá, og nemendanna sjálfra, á verklegri kenslu skólanna og allri starfsemi þeirra. Þessvegna verður að fara varlega í það, að ætla skólunum að taka of marga pillta til verklegs náms, þegar náms-tíminn er lengdur svo mikið.

Hversu mikið verkefni skólarnir hafa til verklegrar kenslu og hve lengi það endist, er þó auðvitað mikið undir því komið, hve margvisleg störf verða talin til verklega námsins. Nú má segja að það sjeu aðeins jarðabótastörfin, í þrengstu merkingu, sem almenningsálitid telur til þess, en þegar tíminn er lengdur, virðist fullkomlega rjettmætt að færa út þau takmörk, og kemur það fram í tillögum okkar hjer á eftir um fyrirkomulag kenslunnar.

Þeim af nemendum bændaskólanna, sem ekki kæmust að verklegu námi þar, verður

að sjá fyrir öðrum námsstöðum, með svip-
uðum kjörum og fyrirkomulagi, sem á skól-
unum, en ekki er hægt að fastákveða fyrir-
komulagið fyr en búð er að finna staðina
og athuga hver skilyrði þar eru fyrir hendi
um verklega kenslu. Af slíkum stöðum bend-
um við á gróðrarstöðvarnar og búnaðarsam-
böndin, er við teljum sjálfsagða námsstaði.
Hvorutveggja þessara stofnana njóta styrks
frá Búnaðarfelagi Íslands, eru greinar á
stofni þess og standa undir umsjón þess og
eftirliti. Okkur finst því eðlilegast og best
fara á því, að það visti nemendur hjá þeim,
kenslan og námið þar færi fram undir eftir-
liti þess, en skólastjórnarnir hafi þetta ekki
á hendi, og við leggjum til að Búnaðarfe-
lagið hafi umsjón með allri verklegu bún-
aðarfræðslunni og safni skýrslum um hana,
frá kennurum og nemendum í því formi
sem það ákveður, og ætlumst við til að
nemendur gefi sínar skýrslur í dagbókar-
formi og samandreginni vinnuskýrslu eftir
fyrirmynd, er fjelagið gefur, t. d. með því
að gefa út dagbókarform fyrir þá.

Gróðrarstöðvarnar eru nú aðeins tvær
starfandi, — en okkur er kunnugt um að
Búnaðarsamband Austurlands vill koma aftur
upp gróðrarstöð, — og ekki geta þær tekið
nema fáa nemendur hvor og ekki heldur
veitt þeim mikla kenslu í venjulegum jarða-
bótastörfum, þar sem þær hafa mest brotið
land og framræst og ekkert áveitulant.
Kenslan þar hlýtur því að verða nokkuð
einhliða, en þó má búast við, að einhverjir
mundu heldur kjósa þá verklegu æfingu og
kenslu, sem þar mætti fá. Teljum við því
sjálfsagt að gera ráð fyrir þeim sem kenslu-
stöðum.

Búnaðarsamböndin eru 7, að meðtöldu
Ræktunarfjelagi Norðurlands og taka yfir
landið alt. Einn þátturinn í starfsemi þeirra
— og hjá hinum smærri er það aðalþáttur-
inn — er að halda vinnuflokka á sumrum, sem
vinna að jarðabótastörfum hjá bændum á

svæði sambandsins. Gerum við ráð fyrir að
í þá vinnuflokka megi koma nokkrum af
nemendum bændaskólanna til verklegs náms
í hinum eiginlegu jarðabótastörfum. Þó mun
það vera svo um suma þessa vinnuflokka,
að þeir fást eingöngu við plægingar og herf-
ingar. Námið og æfingin, sem þar væri
kostur á, yrði því líka nokkuð einhliða, en
piltarnir ættu þá að geta fengið meiri leikni
í þeim fáu störfum.

Þetta væri í samræmi við áðurnefndar
tillögur Páls Zóphoniassonar, og má búast
við að einhverjir kysu helst þann kostinn.
Við gerum því ráð fyrir að þar sju fengnir
námsstaðir fyrir nokkra af nemendum
bændaskólanna.

Yrðu þessir staðir, utan skólanna, við
nánari athugun ekki álitnir til þess fallnir
að veita nemendum bændaskólanna verk-
lega kenslu, eða reynist þeir ónógir fyrir þá
alla, þá verður að sjá fyrir öðrum kenslu-
stöðum. Eins og nú standa sakir, er þó
ekki um aðra staði að ræða en hjá bændum,
verkhygnum jarðabótafrömuðum, ef þeir
fást til að taka piltla til verklegs náms, með
þeim skuldbindingum, sem því yrðu að
fylgja, og öðrum skilmálum.

En fáist ekki, með þeim ráðum, sem nú
hefir verið bent á, námsstaðir fyrir piltana,
þá mætti benda á það úrræði, að ríkið setji
á stofn — eða það verði gert á annan hátt
— fyrirmyndar- og tilraunabú, og reki þau
þannig að þar mætti veita minsta kosti
jafnvíðtæka og fjölbreytta verklega kenslu
eins og á bændaskólunum, en ekki skal
farið frekar út í það hjer, að gera grein
fyrir hugmyndum okkar um slík fyrir-
myndarabú, fyrirkomulag þeirra og hlutverk.

En vakni almennur áhugi og þörf, ekki
aðeins fyrir því að heimta meiri verklega
kenslu, eins og nú er gert, heldur einnig að
nota hana og það ekki einungis af þeim,
sem sækja bændaskólana til bóklegs náms,
heldur og af öðrum, sem ekki hafa kring-

úmsfæður eða skilyrði til þess að geta sótt þá, þá má sist standa á því, að ráðstafanir sjeu gerðar til þess að hægt sje að fullnægja þeirri þörf.

Eftir þessar almennu hugleiðingar um verklegu kensluna skulum við nú lýsa því nánar, hvernig við hugsum okkur fyrirkomulag hennar við bændaskólana, og felast þar í tillögur um breytingar á V. kafla reglugerðarinnar og viðbót við hann.

Milli »skólaáranna« eru rjett að segja 22 vikur, en tæplega er hægt að ætla þann tíma allan til verklegs náms, vegna veðráttufarsins — og sist á Norðurlandi. — Við leggjum því til, að verklega námið byrji um miðjan maí og standi í 20 vikur, eða þar til landmælingaæfingarnar byrja, 1. okt.

Aðalþættir kenslunnar sjeu þessir, og sje hverjum þeirra ætlaður sem næst sá tími, sem hjer segir:

1. Garðrækt 3 vikur
2. Grasrækt 5 —
3. Vatnsveitur (af og á) 3 —
4. Heyvinna 8 —
5. Ýms störf 1 vika = 20 vikur.

1. Til garðræktar teljum við allan undirbúning lands til matjurtaræktar, hvort heldur er gamalt sáðland eða nýtt, sáning matjurtar og hirðing þeirra allan vaxtartímann, upptöku og undirbúning ávaxtanna til geymslu og frágang á geymslustaðnum.

Ennfremur ætlumst við til, að piltarnir fái leiðbeiningu um val útsæðis og fræmæðra, um geymslu þeirra og meðferð á vaxtartímanum, þurkun, hreinsun og geymslu fræsins og prófun þess, áður en sáð er.

Til þessara starfa ætlum við 3 vikur vor og haust.

2. Til grasræktar teljum við alla vorvinnu á velli (miðað við vorbreiðslu), nema hreinsun, þ. e. að piltarnir vinni eitt-hvað að því að aka á völl og fái æfingu

í því, að ætlast á um hæfilega breiðsfu og gera sjer grein fyrir hve mikið borið er á, dreifa áburði og herfa hann niður eða vinna á annan hátt. Einnig teljum við hjer til þúfnasljettun, bæði þaksljettur, flagsljettur og sáðsljettur, að brjóta land með plóg, herfa það, jafna og búa undir grasfræsáningu að öllu leyti og hirða um sáðsljettur (völtun, eftirsáning). Við þessi störf fá piltarnir aðallega æfinguna í því, að fara með jarðabótaverkfærin og beita hestum fyrir þau. Ennfremur teljum við hjer til girðingar, bæði að nýju og viðhald girðinga, fódurrófna-rækt að öllu leyti og ræktun korns til fódurs, ef verkast vill.

Til þessara starfa ætlum við 5 vikur, vor og haust, og má þá vinna hvert verk, sem hjer til heyrir, á þeim tíma, sem hentugastur er, en á stuttu námskeiðunum verður að láta vinna á vorin ýms verk, sem þá ætti helst ekki að vinna, eða láta piltana fara algerlega á mis við að læra þau.

3. Til vatnsveitu teljum við skurðagerð alla til framræslu og vörslu, lokræslu, skurðagerð til aðfærslu og affærslu áveituvatns og til vatnsmiðlunar á áveitulandi, flóðgarðahleðslu, viðhald áveituvirkja og hirðing áveitunnar.

Í sambandi við þessi störf ætlumst við til, að piltarnir fái æfingu í hallamælingum, svo að þeir verði færir um að gera mælingar fyrir skurðum og flóðgörðum til minni háttar vatnsveitu. Þessum störfum ætlum við 3 vikur.

4. Til heyvinnu ætlum við 8 vikur. Það kann að þykja langur tími, og ef til vill verða skiftar skoðanir um, hvort telja beri hann með námstímanum, meðal annars af því, að þessi störf sjeu svo algeng, að allir sveitapiltar kunni þau. Ekki er þó því að heilsa, að svo sje, og vinnubrögðum manna við heyskapinn er

oft æði ábótavant. En síst af öllu mega verkin fara í handaskolum um bjarg-ræðistímann, svo að jafnvel frá þessu sjónarmiði má færa góð rök fyrir því, að ælla svona langan tíma til heyvinnu. En fyrir okkur vakir, að gera þennan tíma að atvinnutíma piltanna, og teljum það nauðsynlegt, til þess að verklegu námskeiðin verði nokkuð alment notuð.

Annars ætlumst við til, að piltarnir fái til sögn og leiðbeiningar í því, að búa í hendur sjer heyvinnuáhöld og beita þeim, læri að fara með sláttuvjel og hestahrifu, setja þau verkfæri saman, taka þau í sundur og hirða þau; einnig að þeir læri alla meðferð á heyi til þurheys- og votheysgerðar og yfir höfuð alt, er að heyvinnu lýtur.

5. Til ýmislegra starfa ætlum við eina viku. Þar undir teljum við mósukurð og að merkja vorlömb til lífs eftir kynbótavali, og fleiri störf, sem kunna að vera unnin á skólabúunum og gagnlegt getur verið fyrir piltana að kynna.

Fyrir heyskapartímann ætlumst við til, að piltarnir fái fullkomid kaup, eða framt að því, eins og áður er vikið að, en fyrir annan námstíma 2 króna styrk á dag úr ríkissjóði og fæði á skólabúinu.

Að sjálfsögðu skal leggja áherslu á að venja piltana við iðni og svo reglusemi og nákvæmni, bæði í verkum og meðferð og umhirðu verkfæra og hesta, og við ætlumst til, að þeir hirði hestana, sem þeir vinna með.

Þó að við höfum ætlað hverjum þætti námsins ákveðinn tíma, þá verður að sjálfsögðu að mega þóka því nokkuð til eftir ástæðum.

Að loknu námi skulu piltarnir »taka út« unnar jarðabætur og leggja þær í dagsverk, samkvæmt gildandi reglum um það, og héra það saman við þann tíma, sem gengið

hefir í verkið, samkvæmt vinnuskýrslum þeirra.

Þá teljum við og rjett, að á námsvottorð piltanna frá skólunum sje skrifað vottorð um verklega námið og verklega hæfileika nemandans, en verklegu prófi verður tæplega við komið.

Til þess að annast kensluna, vinna með piltunum og leiðbeina þeim, þarf sjerstakan mann, og gæti það verið einhver af kennurum skólans, en auðvitað yrði þá að hækka kaup hans.

Eins og áður er tekið fram, leggjum við til, að Búnaðarfélag Íslands hafi alla umsjón með verklegu búnaðarfræðslunni utan skólanna og visti piltana til námsins, og er þá eðlilegast að það ráði mestu um fyrirkomulag hennar þar. Við gerum hana því ekki að umtalsefni frekar en áður er gert, en ætlumst að sjálfsögðu til, að hún verði sniðin eftir því, sem við höfum lagt til og skýrt frá hugmyndum okkar um kensluna á bændaskólunum, að svo miklu leyti, sem unt er eftir ástæðum á kenslustöðunum, og verði það í gróðrarstöðvunum og hjá búnaðarsamböndunum, þá hlýtur fyrirkomulagið þar að verða nokkuð á annan veg, en á skólunum, og ólíkt á þessum stöðum, meðal annars af þeim ástæðum, sem við höfum áður bent á, og ekki getur náms-tíminn orðið eins langur þar, ef tekið er sumarið á milli skólavetranna, af því að nokkur tími fer í það, að komast á kenslustaðina og aftur á skólana. Í þessu sambandi viljum við benda á, að til þess að öllum sje gert jafnt til fjárhagslega, þá þyrfti að sjá fyrir því, annaðhvort með hærri kaupi eða hærri styrk, að þeir, sem námið stunda utan skólanna, fái endurgoldinn ferðakostnaðinn milli skólanna og námsstaðanna, ef námið fer fram sumarið á milli skólavetranna, en færi það fram á undan eða eftir bóklega náminu, getur það verið

ástæðulaust, ef piltarnir stunda námið nærri sinum áttögum.

Verði búnaðarfræðslunni komið í það horf, sem hjer er lagt til, eða því líkt, og bændaskólarnir verða svo lánsamir, að fá góða kennara, sem vaxa með starfinu, þá hyggjum við að henni sje sniðinn sá stakknr, sem hún getur vaxið i eftir kröfum tímans fyrst um sinn.

Virðingarfylst

Hvanneyri, 30. nóvember 1921.

*Halldór Vilhjálmsson, M. Stefánsson,
Þórir Guðmundsson, Einar Jónsson.*

Stýrimannaskólinn.

Frumvarp það til laga um Stýrimannaskólinn i Reykjavík, er herra Páll Halldórsson skólastjóri hefir samið, en Stjórnarráðið sent Mentamálanefndinni með brjefi dags. 4. nóv. 1920, hefir nefndin rætt á fundum með skólastjóranum og settum tungumálakennurum Stýrimannaskólans og Vjelstjóraskólans, herra mag. art. Einari Jónssyni og herra cand. phil. Páli Skúlasynt. Hefir það leitt til ýmissa breytinga á frumvarpinu, er allar eru tilorðnar með góðri samvinnu og samþykki þessara manna. Er frumvarpið nú sem hjer segir:

Frumvarp til laga um Stýrimannaskólann í Reykjavík.

I.

Markmið skólans og skipulag.

1. gr.

Markmið Stýrimannaskólans er að veita þá kunnáttu, er þarf til að standast stýrimannapróf, hið minna (fiskimannapróf) og hið meira (farmannapróf).

2. gr.

Skólinn er í tveim deildum, eins árs fiskimannadeild og tveggja ára farmannadeild.

II.

Kenslan.

3. gr.

Í skólanum skal kenna: Siglingafræði, íslensku, dönsku, ensku, sjórjett, heilsufræði, sjóvinnufræði, bókhald og viðskiftafræði. Einn

fremur má með reglugerð skipa fyrir um kenslu í þeim atriðum veðurfræðinnar, er varða sjómenn mestu.

III.

Próf.

4. gr.

Í skólanum skulu auk inntökuprófs vera tvennskona: próf: fiskimannapróf og farmannapróf.

5. gr.

Kröfurnar til fiskimannaprófs eru þessar: Í siglingafræði:

1. Kunnátta í fræðinni um heilar tölur, almenn brot, tugabrot, hlutföll talna, veldi og rót, notkun logaríþma, um grundvallaratriði flata málsfræðinnar, þekking á mælikvörðum lína og horna og leikni í að búa þá til, þekking á

- grundvallarsetningum hornafræðinnar og á útreikningi rjetthyrndra þríhyrninga eftir henni.
2. Pekking á jarðarhnettinum, lögun hans og stærð, bauganeti hans, lengd og breidd.
 3. Pekking á kompásnum og á notkun hans, á misvisun, halla (inklination), segulskekkju (deviation) og hvernig hún verður fundin. Á skriðmæli, vegmæli, grunn- og djúplóði.
 4. Skyn á sjókortum.
 5. Pekking á dagbókarhaldi, leiðarreikningi, straumi, drift, að setja stefnu skipsins og að finna stað skipsins á kortinu.
 6. Pekking á himinhvolfinu og daglegri hreyfingu þess, á bauganetum himinhvolsins, á því, að ákveða afstöðu himinhnatta, á sólinni og hreyfingu hennar.
 7. Pekking á sextungi (sextanti) og notkun hans.
 8. Pekking á mælingu og skiftingu tímans.
 9. Pekking á hæðarleiðrjettingum himinhnatta.
 10. Að kunna að finna ristíma, hágöngutíma, og hvarftíma himinhnatta.
 11. Að kunna að finna misvisun eða segulskekkju við hæðarhvirfilhorn sólar eða fastastjörnu.
 12. Að kunna að finna breiddina af athugun sólar eða fastastjörnu í hádegisbaug.
 13. Að kunna að finna misvisun eða segulskekkju af athugun pólstjörnunnar.
 14. Að kunna að finna hvenær flóð verður og fjara.
 15. Pekking á alþjóðlegum siglingarreglum og bjargtækjum.
 16. Að kunna að nota alþjóðlega merkjabók.

Í *islensku*: Að hafa lesið að minsta kosti 100 bls. í 8 bl. br., í lausu máli og ljóðum, og geta skýrt þær nokkurn veginn. Efnið skal þannig valið, að nemendur læri sem flest orð og orðtök, er að sjómensku lúta. Þeir skulu geta farið sæmilega með íslensk

mál í ræðu og riti, sjerstaklega í þeim efnum, er stöðu þeirra heyra.

Í *dönsku*: Að hafa lesið og geta lagt út að minsta kosti 100 bls. í 8 bl. br., í lausu máli og ljóðum, sjerstaklega um líf og starf sjómanna, og geta talað dönsku nokkuð, einkum um það, er sjómensku snertir.

Í *ensku*: Að hafa lesið og geta lagt út að minsta kosti 100 bls. í 8 bl. br., einkum um sjómensku, og geta talað ensku nokkuð, einkum um það, er gerist á sjó.

Í *sjórjetti*: Að þekkja helstu lagaákvæði, er snerta rjett og skyldur skipstjóra.

Í *heilsufræði*: Að hafa fengið yfirlit yfir hið helsta, sem stendur í lækningabókum sjómanna, og sje einkum lögð áhersla á þessi atriði:

1. Algengustu hjálp í viðlögum við slysfarir og algengustu kvilla.
2. Samræðissjúkdóma og varnir gegn þeim.
3. Næma sjúkdóma og sóttvarnarreglur, sem skipum er skylt að hlýða.
4. Almennar heilbrigðis- og þrífnaðarreglur á skipum, hirðingu þeirra og umgengni alla, matvæli og fæði skipverja.

Í *sjóvinnufræði*: Að hafa fengið ljósan skilning á gerð skipa þeirra, er prófið veitir rjett til að stýra, vinnubrögðum þeim, er þar tíðkast, og tækjum þeim, er þar eru notuð, og kunna að nefna þetta rjettum nöfnum; enn fremur þekkja einföldustu athugunaraðferðir, til að ganga úr skugga um hve miklu meiru má afkasta með einni vinnuaðferð en annari.

Í *bókhaldi*: Að kunna það bókhald, er staðan heimtar.

6. gr.

Til farmannaprófsins er krafist:

Í *siglingafræði* hins sama og til fiskimanna-prófsins, og enn fremur:

1. Fyllri þekking á veldi og rót, á logarípmum, á reikningi með viðlægum og frádrægum stærðum, á almennustu mynd-

um rúmmálsfræðinnar og á útreikningi þeirra.

2. Þekking á himintunglum.
3. Þekking á hallsegulskekkju og á notkun segulskekkjumælisins (deflektorsins) við rannsókn segulskekkju.
4. Að kunna að finna breiddina af athugun sólar, fastastjörnu og reikistjörnu i og fyrir utan hádegisbaug, og að kunna að finna breiddina af athugun tunglsins i hágöngu (háþoga).
5. Að kunna að fara með sjóur og finna stöðu þess og daglegan gang.
6. Að kunna að finna lengdina með sjóurinu og hæð sólar, fastastjörnu eða reikistjörnu.
7. Að kunna að finna stað skipsins með staðarlinum bygðum á athugun sólar, fastastjörnu eða reikistjörnu.

Í íslensku: Að hafa lesið að minsta kosti 200 bls. i 8 bl. br., i lausu máli og ljóðum, og geta skýrt þær vel. Efnid skal þannig valið, að nemendur læri sem flest orð og orðtök, er að sjómensku lúta. Jafnframt skulu þeir hafa lært það af íslenskri málfræði, er þarf til þess að fara vel með íslenskt mál i ræðu og riti, og geta skrifað á vönduðu máli og með góðri stafsetningu ritgerð um efni, er snertir sjóferðir, og samið laglega skjöl þau og skilríki, er staða þeirra heimtar.

Í dönsku: Að hafa lesið og geta lagt út að minsta kosti 200 bls. i 8 bl. br., i lausu máli og ljóðum, sjerstaklega um líf og starf sjómanna, og geta talað dönsku sæmilega, einkum um það, er sjómensku snertir.

Í ensku: Að hafa lesið og geta lagt út að minsta kosti 200 bls. i 8 bl. br., sjerstaklega um líf og starf sjómanna, skilja »Nautical Almanack« og geta talað ensku nokkurn veginn, einkum um það, er sjómensku heyrir, svo sem um skip og skipsbúnað, sjómannastörf, sætjón, sjóveð, o. s. frv.

Í sjórjelli, heilsufræði og sjóvinnufræði: Nokkru fyllri þekking en til fiskimannaprófs.

Í bókhaldi og viðskiftafræði: Þau atriði er farmenn skifta mestu.

7. gr.

Við inntökupróf og burtfararpróf skólans skulu, auk kennarans sem prófar, vera tveir prófdómendur i hverri grein, og skipar yfirstjórnin til þess sjerfræðinga eftir föngum.

Munnleg próf skulu haldin i heyranda hljóði.

8. gr.

Vilji maður ganga undir burtfararpróf skólans, án þess að hafa stundað þar nám, skal hann senda yfirstjórninni beiðni um það 2 mánuðum áður, og skulu beiðninni fylgja vottorð um að umsækjandinn fullnægi kröfum þeim, er segir i 1.—5. lið 10. greinar þessara laga, og vottorð um þann undirbúning, er hann hefir fengið.

9. gr.

Þeir, sem staðist hafa burtfararpróf við Stýrimannaskólann, skulu fá prófskirteini, er sýni aðalcinkunn þeirra og sjereinkunnir. Prófskirteini skulu gefin út á íslensku og að minsta kosti einu stórpjódarmáli.

IV.

Inntaka nemenda.

10. gr.

Inntökuskilyrði eru:

1. Að fullnægja kröfum reglugerðar um siglingatíma.
2. Að hafa þá sjón, heyrn og málfæri, er staðan heimtar.
3. Að kunna sund.
4. Að vera ekki haldinn af neinum næmum sjúkdómi eða líkamskvilla, er orðið geti öðrum nemendum skaðvænn,

5. Að hafa óspilt mannorð.
6. Að hafa þá þekkingu í íslensku, dönsku, ensku, reikningi og þjóðhagsfræði, er reglugerð áskilur.

V.

Kenslufími.

11. gr.

Skólinn starfar frá byrjun októbermánaðar og ekki skemur en til aprílloka.

VI.

Kennarar skólans.

12. gr.

Við Stýrimannaskólann skulu, auk skólastjóra, að jafnaði vera tveir skipaðir kennarar, aðstoðarkennari í siglingafræði og tungumálakennari, og stundakennarar eftir þörfum.

13. gr.

Til þess að geta orðið skólastjóri Stýrimannaskólans verður umsækjandi að hafa lokið farmannaprófi skólans og síðan viðtækara farmannaprófi við erlendan skóla, hvorttveggja með góðum vitnisburði.

Til þess að verða aðstoðarkennari í siglingafræði, verður umsækjandi að hafa lokið að minsta kosti góðu farmannaprófi við skólann.

Til þess að verða tungumálakennari verður umsækjandi að hafa lokið embættisprófi

í einhverju af þeim málum, sem kend er við skólann. Þó má veita undanþágu frá þessu ákvæði þeim, sem reyndur er að nægri kunnáttu og kennarahæfileikum.

Enginn getur fengið veitingu fyrir embætti við skólann, nema hann hafi verið settur til að þjóna því að minsta kosti eitt ár.

Stundakennara setur yfirstjórn skólans samkvæmt tillögum skólaráðs.

VII.

Yfirstjórn skólans.

14. gr.

Yfirstjórn skólans hefir Stjórnarráð Íslands, með aðstoð skólaráðs, samkvæmt lögum um yfirstjórn og umsjón fræðslumála.

VIII.

Ýmisleg ákvæði.

15. gr.

Með reglugerð verður nánar ákveðið um tilhögun kenslunnar, próf og einkunnir, innlöku nemenda í skólann, kenslutíma og leyli, reglu og aga, kennara skólans, skólalækni, skólaráð.

16. gr.

Lög þessi öðlast gildi . . . og eru frá sama tíma úr gildi númer lög nr. 22, 11. júlí 1911 um Stýrimannaskólann í Reykjavík og lög um breytingu á nefndum lögum 3. nóv. 1915.

Athugasemdir við framanskráð frumvarp.

Um kensluna og prófkröfurnar.

Kröfurnar í *siglingafræði* eru eins og þær voru í frumvarpi forstöðumanns skólans.

Ákvæðin um *tungumálin*, íslensku, dönsku og ensku, miða að því, að nemendur fái fyrst og fremst þá kunnáttu í þeim, er þeir þurfa stöðu sinnar vegna. Þess vegna er lögð áhersla á það, að nemendur læri í málunum sem flest orð og orðlök, er að sjómensku lúta, og geti talað um þau efni. Er ætlast til að lesbækurnar verði þannig úr gærði gerðar, að nemendur fræðist þar sem mest um líf og starf sjómanna, og því valdir í þær þeir kaflar úr bókmentunum, er best lýsa því. Getur það vel farið saman, að efnið sje þannig valið og að það hafi um leið bókmentagildi og glæði skyn nemenda á góðum bókmentum. Hverjum manni er hollast að kynnast helst þeim bókmentum, er lýsa því, sem hann á sjálfur kost á að athuga. Það opnar augu hans fyrir því, sem í kringum hann er, getur vakið til sjálfstæðrar athugunar og ihugunar og auðgað þannig daglegt líf hans. — Ætlast er til, að lesmálið verði talsvert örðugt, og í íslensku miklum tíma varið til skriflegra iðkana. Þess vegna er blaðsíðufjöldi ekki hærri en hjer er sett.

Í *sjórjelti* eru kröfurnar óbreyttar.

Ákvæðin um *heilsufræði* hefir prófessor Guðm. Hannesson, er kent hefir þessa grein í Stýrimannaskólanum, góðfúslega samið í samráði við núverandi kennara, docent Stefán Jónsson.

Í Stýrimannaskólanum hefir ekki verið lögboðin nein kensla í *sjóvinnufræði* (Praktisk Sömandsskab, Seamanship). Á síðustu tímum hafa þó verið haldnir um það nokkrir fyrirlestrar í skólanum. Virðist

naúðsynlegt, að það sje föst námsgrein, og að nemendur sjeu jafnframt vaktir til ihugunar um þær bætur, er gera mætti á vinnubrögðum þeim, sem þeir eiga síðar að stjórna. En til þess að íslenska sjómanna-málið verði sæmilegt, er naúðsyn, að samið sje og gefið út orðasafn með íslenskum orðum yfir þá hluti og þau handtök, er sjóvinnufræðin fjallar um.

Þá virðist og sjálfsagt, að nemendur læri í skólanum þau atriði *bókhalds* og *viðskiftafræði*, er kunna þarf til stöðunnar.

Mjög væri það æskilegt, að nemendur Stýrimannaskólans fengju nokkra þekkingu á þeim atriðum *veðurfræðinnar*, er varða sjómenn mest, og er því gert ráð fyrir, að reglugerð megi ákveða um slíka kenslu jafnskjótt og hægt verður að koma kenni við. Gæti hún vel verið í fyrirlestrum.

Stundatafla skólans gæti, samkvæmt þeim kröfum, sem gerðar eru í frumvarpinu, verið á þessa leið:

Námsgreinar	Fiskim.- deild	Farmannadeild	
	Stundir á viku	I Stundir á viku	II Stundir á viku
Siglingafræði . .	20	20	20
Íslenska	4	4	4
Danska	3	3	3
Enska	3	3	3
Sjórjettur	2	2	2
Heilsufræði . . .	1	1	1
Sjóvinnufræði . .	2	2	1
Bókhald	1	1	»
Viðskiftafræði . .	»	»	2
Samtals	36	36	36

Um inntökuskilyrðin.

Þar sem prófkröfur skólans eru með þessu frumvarpi gerðar talsvert strangari en þær nú eru, þá verður ekki hjá því komist, að gera meiri kröfur til undirbúnings en áður. Er það og nauðsyn fyrir þá sök, að skipstjórar vorir eru flestum mönnum fremur fulltrúar þjóðarinnar gagnvart öðrum þjóðum, og því mikið undir því komið, að þeir sjeu sem best mentaðir. Atvinna þeirra er líka svo arðvænleg, að vel má heimta, að þeir kosti allmiklu til undirbúnings. Nefndin kysi helst, að ungmennapróf eða 2. bekkjar próf gagnfræðaskóla, eins og hún hugsar sjer það, væri gert að inntökuskilyrði í Stýrimannaskólann, og vill hún að þeir, sem lokið hafa slíku prófi með þeim vitnisburði, er tiltekinn yrði í reglugerð, sjeu teknir í skólann próflaust, enda sjeu ekki liðin meira en 3 ár frá því þeir tóku prófið. En þar sem ungmennaskólarnir og gagnfræðaskólarnir eru ekki komnir í það horf, sem nefndin miðar við, þá leggur hún til, að haft verði inntöku-próf við Stýrimannaskólann og krafist álíka kunnáttu í íslensku, dönsku, reikningi og þjóðhagsfræði eins og til ungmennaprófs. Með slíkum undirbúningi yrði Stýrimannaskólinn það, sem hann á að vera: sjerskóli, er eingöngu miðar kensluna við þá stöðu, er hann býr nemendur undir.

Um hin önnur inntökuskilyrði mun ekki þurfa að fjölýrða. Er þar sjerstaklega bætt við ákvæði um sundkunnáttu. Munu allir sammála um, að skipstjórar eigi að kunna sund, og að hægt sje að afla sjer þeirrar kunnáttu áður en í skólann kemur.

Þó að lagt sje til, að stýrimannaefnin læri ekki eimvjelafræði framvegis í Stýrimannaskólanum, heldur á námskeiði í Vjelstjóraskólanum, þá ljettir það í raun og veru engu af nemendum, því ætlast er til, að þeir ljúki prófi í þessari grein undir eins að afloku farmannaprófi, og verða þeir þá að

sækja námskeiðið jafnhliða Stýrimannaskólanum.

Um kennara skólans.

Nefndinni virðist rjett, að ákveðið sje í lögunum hvaða kröfur gera á til þeirra, er fá skólastjóra- eða kennarastöðu við skólann, svo að þeir, sem vilja búa sig undir slíkar stöður, viti hvers með þarf. Við Stýrimannaskólann hefir lengstum auk skólastjórans verið einn fastur kennari, aðstoðarkennari inn í siglingafræði, en orðið að hlíta stundakenslu í öðrum námsgreinum. Nú hefir verið settur sjerstakur tungumálakennari við skólann, og telur nefndin einkar æskilegt, að þar sje fastur kennari í tungumálum, með því að þau eiga að kennast frá sjerstöku sjónarmiði, og því erfitt að skifta oft um kennara. Hjer er nú um kenslu í þrem málum að ræða og gæti því svo farið, að sá, sem hefði lokið prófi í einhverju þeirra, væri ekki jafnvigur á þau öll. Ætti honum þá að vera heimilt að skifta við kennara í öðrum skóla, t. d. Vjelstjóraskólanum, ef þar með fengist, að tungumálin í báðum skólunum yrðu aðeins kend af sjerfræðingum. Væri rjett að setja ákvæði um þetta í reglugerð skólans. Sje embættispróf í málfræði, eins og nefndin leggur til, heimtað til tungumálakennarastöðu við Stýrimannaskólann, þá virðast launin eins og þau eru ákveðin í 28. gr. laga um laun embættismanna, frá 28. nóv. 1919, vera of lág í samanburði við laun kennara við gagnfræðaskólann á Akureyri og Kennaraskólann, og vill nefndin benda á það til athugunar.

Vjelstjóraskólinn.

Nefndin hefir með skólastjórum Stýrimannaskólans og Vjelstjóraskólans fhugað frumvarp til laga um námskeiði í eimvjelafræði fyrir stýrimenn, við Vjelstjóraskólann í Reykjavík, er þeir hafa samið, en Stjórnarráðið sent nefndinni, og leggur til að frumvarpið verði sem hjer segir;

Frumvarp til laga um námskeið í eimvélafræði fyrir stýrimenn við Vjelstjóraskólann í Reykjavík.

1. gr.

Við Vjelstjóraskólann í Reykjavík skal halda námskeið í eimvélafræði fyrir þá nemendur Stýrimannaskólans, er lesa til farmannaprófs, og skal námskeið þetta byrja svo snemma, að nemendur þess verði prófðir að afloknu farmannaprófi.

2. gr.

Prófröfur eru:

Pekking á undirstöðuatriðum aflfræðinnar og hitafræðinnar, sjerstaklega um eðli vatnsgufunnar og hagnýtingu hennar til vinnu; á eimskipum þeim og mótorum, sem mest tíðkast, ásamt kötlum og því, er þeim fylgir, hestöflum eimvjela og mótora, gangi skips og kolaeyðslu, helstu hlutum skips og skiftingu þess í vatnsheld hölf, dælum og slökkvitólum, ryði og vörnum gegn því, aukavjelum á skipum og lagaákvæðum um eimskip, er lúta að því að tryggja líf manna og lausa muni.

3. gr.

Prófið er aðeins munnlegt og haldið í heyrenda hljóði. Auk kennarans, sem prófar, skipar yfirstjórnin tvo prófdómendur, og skulu þeir vera sjerfræðingar.

4. gr.

Yfirstjórnin setur reglugerð um prófið.

Svohljóðandi greinargerð frá skólastjóra Stýrimannaskólans fylgdi frumvarpinu:

»Að vjelfræðiskenslunni skuli slept við Stýrimannaskólann er af því, að með því fyrirkomulagi, sem á þeirri kenslu hefir verið undanfarin ár, hafa nemendur eigi

haft hennar full not, mest vegna þess, að hjer hafa engin kensluáhöld í þeirri grein verið síðan Vjelstjóraskólinn var stofnaður, og hann fjeck öll slik áhöld Stýrimannaskólans. Í öðru lagi hefir kenslutíminn verið ónógur handa nemendum. Úr þessu er ætlast til að bætt verði með því að flytja þessa kenslu í Vjelstjóraskólann. — — Að visu skal játað, að heppilegast hefði verið að láta vjelfræðiskensluna fara fram við Stýrimannaskólann, en það útheimtir þá áhöld eins og skólinn átti, og fleiri kenslustundir«.

Um Vjelstjóraskólann hefir nefndin rætt við skólastjóra hans á allmörgum fundum, og virðist eigi þurfa verulega að breyta gildandi ákvæðum um kensluna. Aftur á móti er nauðsyn að krefjast meiri kunnáttu til inntöku í skólann en nú er heimtuð. En þar sem það er inntökuskilyrði, að hafa eftir fullra 14 ára aldur stundað járnsmíði í smíðju eða vjelaverkstæði í minst 3 ár, þá er auðsætt að ekki má heimta annað framhaldsnám til inntöku en það, sem nemandinn getur stundað jafnhliða smíðanáminu þessi þrjú ár. Virðist því eðlilegt og sjálfsagt, að skoða Iönskólann í Reykjavík sem aðalgrundvöll Vjelstjóraskólans, en að visu geta ekki aðrir iönnemar en þeir, sem í Reykjavík eru, stundað þar nám, og hins vegar þurfa nemendur, er þeir koma í Vjelstjóraskólann, helst að kunna nokkuð í ensku, sem ekki hefir verið skyldunámsgrein í Iönskólanum. Nefndin leggur því til, í samráði við skólastjóra Vjelstjóraskólans, að við skilyrðin fyrir inntöku í skólann verði bætt ákvæði um, að nemandi verði að standast inntökupróf, er sýni, að

hann hafi að minsta kosti þá kunnáttu í íslensku, dönsku, reikningi og teiknun, er þarf til að standast 3. bekkjar próf Iðnskólans í Reykjavík, og hafi lagt álíka stund á ensku og dönsku.

Tungumálakenslan í Vjelstjóraskólanum er og á að vera, ekki síður en í Stýrimannaskólanum, miðuð við það starf, sem nemendur eru að búa sig undir. Nú er það svo um vjelfræðina, að þar eru notaðar útlendar kenslubækur, enda er það sjálfsagt, því að með því einu móti er hægt að fylgjast með þeim breytingum, er stöðugt verða í þeirri grein, en ókleift að gefa svo oft sem þyrfti út íslenskar kenslubækur fyrir svo fámennan skóla. En til þess að íslenska vjelfræðismálið verði ekki hið argasta hrognamál, er brýn nauðsyn að þegar sje gerð gangskör að því að semja orðasafn með íslenskum orðum yfir öll vjelfræðishugtök, sem fyrir koma í kenslubókum þeim, er notaðar eru í Vjelstjóraskólanum, og láta nemendur temja sjer íslensku orðin frá upphafi vega. Að ósi skal á stemma.

Æskilegt væri að sett yrðu í reglugerð skólans ákvæði um að nemendur skuli læra það *bókhald* og þá *skýrslugerð*, er starfi þeirra heyrir.

Skólastjóri Vjelstjóraskólans og Steingrímur Jónsson rafveitustjóri, er starfað hefir með nefndinni á fundum, eru sammála um, að bráðlega verði nauðsyn á að bæta við Vjelstjóraskólann eins árs framhaldsdeild í rafvjelafræði fyrir þá, sem eiga að taka að sjer gæslu meiriháttar rafstöðva í landi. En það mál er ekki enn nægilega undirbúið til að gera um það ákveðnar tillögur.

Iðnskólinn í Reykjavík.

Iðnskólinn í Reykjavík er, svo sem kunnugt er, kvöldskóli fyrir iðnnema með 4 ára námi, rekin af Iðnaðarmannafjelaginu með

styrk úr ríkissjóði. Kemur því ekki til greina að gera lög um hann fyrri en nauðsyn og tiltök þætti að ríkið tæki hann á sína arma. Síðasta árið hefir nefnd, kosin af Verkfræðingafjelaginu og Iðnfræðafjelaginu, haft skipulag hans til meðferðar, en hefir ekki enn lokið störfum sínum. Mentamálanefndin hefir aðeins getað haft einn fund með þeirri nefnd, en herra Steingrímur Jónsson rafveitustjóri, sem er einn nefndarmanna, hefir setið með Mentamálanefndinni á nokkrum fundum.

Þar sem skólinn er fyrir iðnnema, er vinna á daginn, hlýtur hann að verða kvöldskóli hjer eftir sem hingað til, og námið fyrir flesta 4 ár. Það nám getur að visu með góðu skipulagi verið allgóður almennur undirbúningur fyrir iðnaðarmenn, en fyrir þá, sem eiga að verða yfirmenn annara, nægir það ekki. Þess vegna verður að stefna að því, að þeir, sem lokið hafa 4 ára námi í Iðnskólanum, geti hver í sinni grein fengið þá sjermentun, er þarf til yfirmannsstöðu. Það mætti verða með því, að bætt væri við Iðnskólann dagskóla með eins árs námi og væri þar sjerstök deild fyrir hverja iðngrein, hinna helstu, svo sem húsagerð, vjelsmíði, rafvirkjun o. s. frv. Hinn almenni iðnskóli, kvöldskólinn, yrði þannig sameiginlegur grundvöllur fyrir Vjelstjóraskólann og aðra tæknikenslu í landinu, og væri vel, að öll sú fræðsla yrði greinar í samfeldu kerfi undir einni stjórn og í einu húsi.

Iðnaðarmannafjelögunum á Ísafirði, Akureyri og Seyðisfirði er á gildandi fjárlögum og hefir um nokkur ár áður verið veittur styrkur til kvöldskólahalds, er mun mega teljast til iðnfræðslu. Um þessa skóla hefir nefndin því miður ekki fengið nægilegar skýrslur til að geta gert um þá tillögur, en æskilegt væri að fræðslan í þeim yrði, það sem hún nær, hliðstæð kenslunni í Iðnskólanum í Reykjavík.

Verkstjóranámskeið.

Ein er sú tegund sjermentunar, sem telja má lífsnauðsyn fyrir þjóð vora, en ekkert hefir verið stuðlað að, og það er *verkstjóra-mentunin*. Framleiðsla þjóðarinnar, afkoma og ánægja er undir engu fremur komin en *vinnubrögðunum*. En *vinnubrögðin* fara fyrst og fremst eftir verkstjórninni. Þetta er svo auðskilið og samkvæmt almennri reynslu að ekki ætti að þurfa að útskýra það. Því merkilegra er, að ekkert skuli hafa verið um það hugsað að búa verkstjórana sjerstaklega undir hið vandasama starf þeirra. Ætti þó hverjum manni að vera ljóst, að sá sem á að stjórna öðrum og bera ábyrgð á því hvernig verk þeirra eru unnin, verður að hafa sjerstaka yfirburði yfir þá, sem hann á að stjórna. Hann er leiðtoginn, sem á að vita hvernig verkið verður best unnið, samstillta vinnu einstaklinganna, sjá hvað aflaga fer og kunna að kippa því í lag. Þó að nú einstaka maður geti af »eigin skynsemi og krafti« aflað sjer þess, sem til þess þarf að standa í slíkri stöðu, þá er enginn efi á því, að bein fræðsla í þessum efnum gæti spar- að flestum verkstjórum »margan villinistig«, vakið þá til íhugunar og bent þeim á margt, er þeim ekki mundi hugkvæmast sjálfum. Litum á hvað verkstjórar alment þyrftu að kunna, svo sem til hagar á landi hjer. Þeir þyrftu að minsta kosti:

1. að kunna þau verk, er þeir stjórna;
2. að geta leiðbeint öðrum ljóst og vel um þau;
3. að þekkja nákvæmlega þau verkfæri og þær vjelar, sem unnið er með, sjeu það ekki vjelar, sem sjerfræðingar einir stýra, vita hvað heyrir til góðrar meðferðar á þeim, og geta kent mönnum að búa í hendurnar á sjer;
4. að kunna að segja þannig fyrir verk- um, að hverjum sje ljóst hvað hann á að gera, hvar, hvenær og hvernig, að

hver sje settur til þess, er honum lætur best, af því sem völ er á, alt gangi í rjettri röð og enginn þurfi að biða eftir öðrum;

5. að kunna að velja sjer verkamenn og afla sjer trausts þeirra, góðvildar og hlýðni;
6. að kunna að gera einfaldar vinnuathug- anir og tilraunir til að ganga úr skugga um, hve miklu ein aðferð við verk sje afkastameiri en önnur;
7. að þekkja þau atriði heilsufræðinnar, er að vinnunni lúta, og kunna að hjálpa í viðlögum, er slys verður;
8. að kunna þann reikning og þá bókfærslu, er að starfinu lýtur;
9. að fara sæmlega með móðurmálið í ræðu og riti;
10. að þekkja þau lög og þær reglugerðir, er störfin snerta.

Í öllum þessum efnum ættu verkstjórar og verkstjóraefni að geta fengið miklar leið- beiningar á námskeiði, ef til þess væri vandað eftir föngum. Gerum ráð fyrir að byrjað yrði með 6 vikna námskeiði, til reynslu. Handhægast mundi verða að fá kenslukrafta í Reykjavík, og ætti vel við, að námskeiðið væri haldið í lönskólanum. Hægt væri og að hafa slík námskeið við bændaskólana, haust eða vor. Þeir, sem verið hefðu verkstjórar áður, ættu að ganga fyrir öðrum. Kenslan yrði fölginn í viðræð- um, fyrirlestrum og æfingum, og leitast við að fá hæfustu sjerfræðinga til að kenna hvað fyrir sig. Kennararnir væru reyndur verkstjóri, verkfræðingur, kennari í hag- nýtri sálarfræði, lækknir, reikningskennari, íslenskukennari, lögfræðingur. Verkefnið væri fyrst og fremst það, að fá fram það, sem nemendurnir vissu og hugsuðu í þessum efnum, gera það skýrara og skipulegra fyrir þeim, bregða yfir það nýju ljósi, prófa það, benda á hvaða frekari þekkingu þarf um hvert atriðið og reyna eftir föngum að veita

hana eða vlsa á veg til að afla sjer hennar. Nemendur skýrðu t. d. frá aðferðum þeim, er þeir hefðu við tiltekin verk. Hver aðferð væri síðan tekin til umræðu, svo að kostir hennar og lestir kæmu í ljós. Þá yrði bent á þær endurbætur, er gera mætti, eða á tilraunir þær, er gera þyrfti til að ganga úr skugga um einstök atriði. Það mundi ekki saka, þó þarna væru saman komnir menn, er sinn hefði stjórnað hverju verkinu eða unnið það, einu fiskvinnu, annar heyskap, þriðji vegagerð, fjórði móvinnu o. s. frv., því að svipuð grundvallaratriði endurtakast við flest verk, og hins vegar er hverjum verkstjóra gott að verða sem fjölhæfastur. Þannig mætti ræða hvert af öðru algengustu verkin, sem verkstjórn kemur til greina við á landi hjer. Og eins aðferðina við að kenna þau. Í öllu þessu riður á að fá fram reynslu og ihuganir hvers nemanda um sig og allra í senn, þá örðugleika, er þeir hafa rekið sig á og hvernig þeir hafa reynt að vinna hug á þeim, og gefa svo þær leiðbeiningar, er hægt væri. En í þeim efnum, sem fæstir nemendur hefðu fengist við áður, svo sem vinnuathuganir og tilraunir, heilsufræði, lagagreinar o. s. frv., yrði kenslan meira bein fræðsla og æfingar. Íslenskukenslan yrði aðallega ritgerðir og æfingar í að semja þau brjef, samninga, skeyti og skilríki, er helst mundi þurfa á að halda í daglegu starfi sínu, svo og bendingar um vöndun daglegs máls.

Þó að hafa mætti þannig sameiginlegt námskeið fyrir þá, er stjórna algengustu verkunum á landi hjer og oft stjórna sínu verkinu hvert árið, þá mundi þurfa að hafa sjerstök námskeið fyrir þá, sem eingöngu gefa sig við sjerstökum iðnum, svo sem verkstjórn við húsagerð, verksmiðjuvinnu o. s. frv. Einhver brýnasta þörfin mundi vera við steinsteypuvinnu, að því er kunnugir menn segja. Hjer skal ekki gerð ákveð-

in tillaga um það, á hverjum flokki verkstjóra ætti að byrja, en nefndin leggur til, að byrjað sje á því, að veita á fjárlögum hæfilega upphæð til að halda 6 vikna námskeið fyrir verkstjóra, og yfirstjórn fræðslumála falið að undirbúa það og koma því í framkvæmd á þann hátt, er hún telur bestan. Hyggur nefndin, að slík námskeið yrðu gott spor í þá átt, að hefja verkstjórstjett vora á hærna stig en hún nú slendur á.

Ef til vill líta einhverjir svo á, sem þessi námskeið sjeu ekki tímabær fyrir þá sök, að mikið vantar á að nokkur maður viti til fulls *bestu* aðferðina við hvert verk, og að því ætti fyrst að ljúka rannsóknum í þeim efnum, og þá fyrst, er þeim væri lokið, væri kominn tími til að kenna ákveðnar aðferðir. En þar til er því að svara, að svo í þessum efnum sem öðrum dugar ekki að leggja árar í bát, þó eitthvað sje að þeim, og láta reka fyrir vindi og straumi, heldur verðum vjer að herða róðurinn með þeim árum, sem vjer höfum, og taka svo nýjar og betri í stadinu jafnóðum og þær verða smíðaðar. Aðalatriðið í þessu máli er það, að um hvaða verk, sem til verður nefnt, má fullyrða, að þeir, sem því stjórna og að því vinna, *gælu* sjálfir fundið upp betri aðferðir en þeir hafa, *ef* þeir hugsuðu af alhuga um það. Aðalgagnið af námskeiðunum yrði í fyrstunni það, að vekja verkstjórana til umhugsunar og kenna þeim að gera athuganir og draga ályktanir af þeim. Takist það, þá er meira en hálfur sigur unninn. Þeir munu þá sjálfir finna margt nýtt til bóta í samvinnu við þá, sem þeir stjórna, og jafnframt verða móltækilegir fyrir þær nýjungar, er sjerstakar vinnurannsókknir leiddu í ljós, taka þær upp og hagnýta þær, hver á sínu sviði. Allar vinnurannsókknir detta dauðar til jarðar, ef ekki er í landinu vakandi verkstjórstjett, fús á að færa sjer árangur þeirra í nyt.

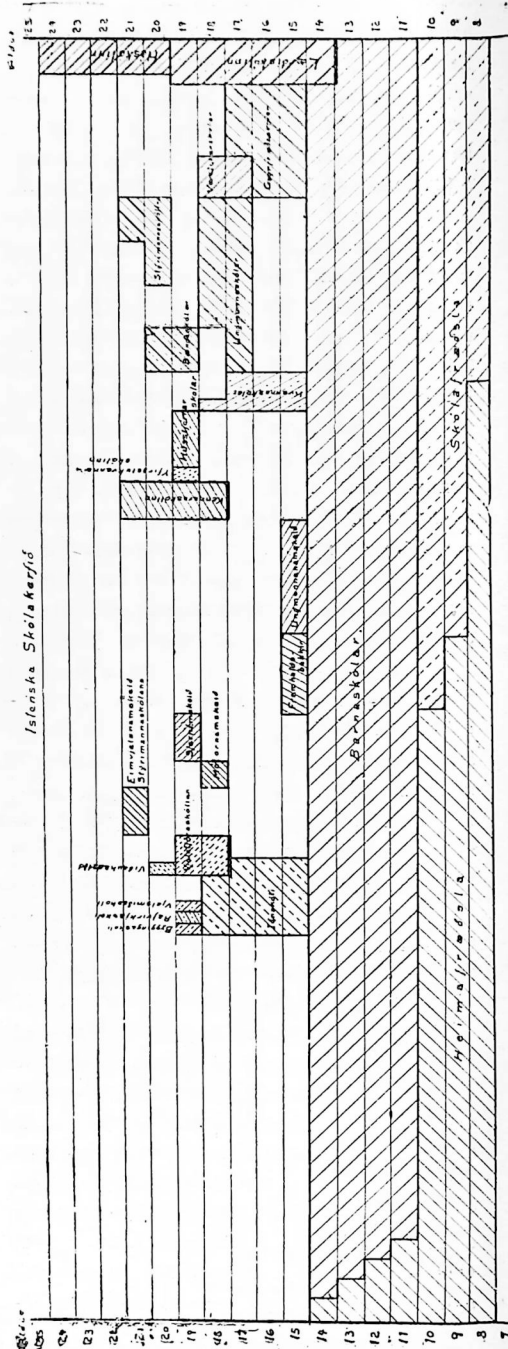
Verslunarskólarnir.

Nefndinni hefir ekki unnist tími til að taka verslunarskólana — Verslunarskóla Íslands og Samvinnuskólann — svo vel til íhugunar, að hún treysti sjer til að gera tillögur um þá, og hins vegar er æskilegt, að afráðið sje um skipulag gagnfræðaskólanna og ungmennaskólanna áður en ákveðið verður um tilhögun verslunarskóla, því að sjálfsagt virðist að gagnfræðanám sje grundvöllur verslunarnámsins. Telur nefndin, að minstu kröfur, sem gera mætti til inntöku í verslunarskóla, væru ungmennapróf eða 2. bekkjar próf gagnfræðaskóla, eins og hún hugsar sjer það, og inntökualdur eigi minni en 16 ára. Gerir hún því ráð fyrir þessu í yfirlitinu yfir skólakerfið.

Skólakerfið.

Myndin hjer sýnir íslenska skólakerfið eins og það yrði samkvæmt tillögum og bendingum nefndarinnar. Þó hefir ekki verið hægt að gera myndina þannig, að hver skólategund tæki þar nákvæmlega það rúm, er svaraði til nemendatölu hennar að rjetttri tiltölu við aðra skóla. Sjerstaklega verður að hugsa sjer svið barnafræðslunnar stærra en myndin sýnir.

Grundvöllurinn er barnafræðslan. Hún er til 10 ára aldurs að engu leyti kostuð af ríkinu, nema dauðumbrafræðslan og kensla blindra og vitsljórra, sem að visu snertir örfá börn og ekki er sýnd sjerstaklega á myndinni. Fræðslan til tíu ára aldurs fer fram í heimahúsum, eða í skólum um eitt, tvö eða þrjú ár. Heimilt er að hlíta heimafræðslu alt til 14 ára aldurs, ef próf sýna að marki barnafræðslunnar verður þann veg náð. Annars er aldurinn 10—14 ára hinn lögskipaði skólaaldur barna. Eftir það er námið frjálst (sbr. þó Frv. til laga um ungmennafræðslu, 7. gr.). Almenna fram-

haldsmentun fá ungmennin í framhalds-bekkjum barnaskóla, á ungmennanámskeiðum, í barnaskólum, í ungmennaskólum, í gagnfræðaskólum, í kvennaskólum eða í lærða skólanum. Til inntöku í alla þessa skóla, nema lærða skólann, nægir fullnaðarpróf barnafræðslunnar. Lærði skólinn grundvallast aðallega á barnafræðslunni, en aldurslágmark er þar 13 ár og sjerstakt inntökuþróf. Myndin sýnir aldurslágmark það, er þarf til inntöku í hvern skóla. Ungmennaskólarnir eru hliðstæðir tveim neðstu bekkjum gagnfræðaskóla, en það skilur, að inntökualdur er tveim árum hærri í ungmennaskóla, nema undanþága sje veitt. Þeir, sem lokið hafa ungmennaprófi eða gagnfræðaprófi og vilja síðan ganga inn í 3. eða 4. bekk lærða skólans, verða að bæta nokkru við sig og ganga undir próf í lærða skólanum.

Pá eru sjerskólarnir.

Kennaraskólinn byggir aðallega á barnafræðslunni, en heimtar til inntöku nokkurn viðauka, sem hverjum manni er auðvelt að afla sjer án þess að sækja skóla. Bændaskólarnir byggja á eins árs ungmennaskólanámi. Stýrimannaskólinn á ungmennaprófi eða sem svarar tveggja ára gagnfræðanámi, verslunarskólar sömuleiðis. Þar sem myndin sýnir tveggja ára nám í verslunarskóla, þá ber ekki að skoða það svo, sem nefndin leggi til að verslunarnámið verði ekki lengra, ef nánari ihugun sýnir nauðsyn þess. Iðnskólinn byggja á fullnaðarprófi barnafræðslunnar, og hafi fjöggra ára nám, en síðan eins árs deildir fyrir húsagerðarmenn, vjelsmiði, rafvirkja o. s. frv., eftir því sem efni leyfa. Vjelstjóraskólinn byggja á

þriggja ára námi í iðnskóla, en hafi inntökuþróf, svo að þeir, sem ekki hafa getað stundað iðnnám í Reykjavík, geti þó komist inn í skólann. Við Vjelstjóraskólann verði bætt framhaldsdeild í raftækni. Auk þess hafi skólinn mótornámskeið, og námskeið í eimvjelafræði fyrir stýrimannaefni. Pá eru enn hússtjórnarskólar, Yfirsetukvennaskólinn og loks ýms sjernámskeið, t. d. fyrir verkstjórn, heimilisiðnað, garðyrkju, íþróttir og listir. Inntökuskilyrði slíkra námskeiða, aldur o. s. frv., yrdi auðvitað allmismunandi, eftir því hvaða grein kend væri, og á því staður þeirra á myndinni ekki að binda neitt um það. Þau eru sett þar til að minna á þessa grein skólanna, sem líklegt er að með tilstyrk sjerstakra stjetta og ríkisins dafni því meir, sem oss vex betur fiskur um hrygg. —

Enn er ótalin sá skólinn, sem ekki er minst um vert og til flestra getur náð, en það eru *bækur* og *bókasöfn*. Árangur skólanna verður jafnan mjög undir því kominn, hve vel kenslubækur eru úr garði gerðar, og ber að leggja á það hina mestu stund, að þær verði sem bestar. En ekki er minna vert um hitt, að hver skóli hafi sem bezt bókasafn og að nemendur venjist þar á að hagnýta bækur til sjálfstæðra iðkana, og loks þarf allur almenningur að eiga kost á bókum við sitt hæfi, jafnt þeir, er engan annan skóla sækja, sem hinir. Er skipulag bókaútgáfu og bókasafna í landi hjer mikið velferðarmál, og pyrtti yfirstjórn fræðslumálanna sem fyrst að taka til rækilegrar ihugunar hvað gera ætti af ríkisins hálfu til að afla þjóðinni góðra bóka og bókasafna.

Skýrsla

um tölu nemenda í eins árs unglingaskólum árin 1910—1920.

Tala	Nafn skólans	Árl. starfstími mán.		Tala nemenda										Athugasemdir
				1910—11	1911—12	1912—13	1913—14	1914—15	1915—16	1916—17	1917—18	1918—19	1919—20	
1	Unglingaskólinn á Siglufrði	5—5 ¹ / ₂		s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	Reglug. staðf. 1915 — — 1914
2	— á Saudárkróki	5—6		s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	
3	— á Húsavík	6		s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	Reglug. staðf. 1912 — — 1912 — — 1913
4	— á Vik í Mýrdal	4—4 ¹ / ₄		s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	
5	— á Vopnafirði	3—4		s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	Reglug. staðf. 1912 — — 1911 — — 1912 — — 1912 — — 1912 — — 1912 — — 1916 — — 1917 — — 1918 — — 1911
6	— á Bakkagerði í Borgarfirði, N.-M.	6		s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	
7	— á Búdum í Faskrudsfirði	6		s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	Reglug. staðf. 1912 — — 1911 — — 1912 — — 1912 — — 1912 — — 1916 — — 1917 — — 1918 — — 1911
8	— á Eyrbakkas	4—4 ¹ / ₂		s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	
9	— á Stokkseyri	3 ³ / ₄		s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	Reglug. staðf. 1912 — — 1912 — — 1913
10	— á Keflavík	3—4 ¹ / ₂		s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	
11	— á Akranesi	3—4 ¹ / ₂		s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	Reglug. staðf. 1912 — — 1911 — — 1912 — — 1912 — — 1912 — — 1916 — — 1917 — — 1918 — — 1911
12	— í Ólafsfirði	?		s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	
13	— á Heydalsá í Strandasýslu	3		s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	Reglug. staðf. 1912 — — 1911 — — 1912 — — 1912 — — 1912 — — 1916 — — 1917 — — 1918 — — 1911
14	— á Odda í Rangárvallasýslu	?		s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	
15	— á Ljósavatni í S.-Þing.	3		s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	Reglug. staðf. 1912 — — 1911 — — 1912 — — 1912 — — 1912 — — 1916 — — 1917 — — 1918 — — 1911
16	— á Skútustöðum	2—3 ¹ / ₂		s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	
17	— á Þverá í Öxnadal, Eyjafjarðars.	..		s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	Reglug. staðf. 1912 — — 1911 — — 1912 — — 1912 — — 1912 — — 1916 — — 1917 — — 1918 — — 1911
18	— á Jódísarstöðum, Eyjafjarðars.	..		s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	
19	— á Ærlækjarseli í Axarfirði, S.-Þ.	..		s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	Reglug. staðf. 1912 — — 1911 — — 1912 — — 1912 — — 1912 — — 1916 — — 1917 — — 1918 — — 1911
20	— í Ólafsvík	..		s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	
21	— í Nesi í Norðfirði	..		s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	Reglug. staðf. 1912 — — 1911 — — 1912 — — 1912 — — 1912 — — 1916 — — 1917 — — 1918 — — 1911
22	— á Stóruvöllum í Bárðardal	3		s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	
23	— á Skógum í Fnjóskadal	3—3 ¹ / ₄		s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	Reglug. staðf. 1912 — — 1911 — — 1912 — — 1912 — — 1912 — — 1916 — — 1917 — — 1918 — — 1911
24	— á Breiðumýri í S.-Þing.	4 ¹ / ₄		s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	
25	— í Flatey á Breiðafirði	..		s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	Reglug. staðf. 1912 — — 1911 — — 1912 — — 1912 — — 1912 — — 1916 — — 1917 — — 1918 — — 1911
				s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	

s. = starfandi með opinberum styrk, en skýrslu vantar um nemendafjölda.

Skýrsla um tölu nemenda í eins árs unglingaskólum árin 1910—1920 (frh.).

Tala	Nafn skólans	Ársl. starfslími mån.	Tala nemenda										Alhugasemdir
			1910—11	1911—12	1912—13	1913—14	1914—15	1915—16	1916—17	1917—18	1918—19	1919—20	
26	Unglingaskólinn á Þykkvabæ, Vestur-Skaftafellss.	5	»	»	»	»	»	12	15	s.	»	»	Reglug. staðf. 1910 — — — — — — — — — — — —
27	—»— í Mýrarhúsum á Seltjarnarnesi	»	s.	s.	»	»	»	»	»	»	»	»	
28	—»— í Vík í Skagafirði	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
29	—»— í Bergstaðastræti í Reykjavík	6	»	50	29	60	50	65	49	26	36	58	
30	—»— í Svarfaðardalshreppi og víðar	»	s.	s.	s.	s.	»	»	»	»	»	»	

Fylgiskjal II.

Skýrsla

um tölu nemenda í gagnfræðaskólum og tveggja ára ungmenntaskólum, að meðaltali í ársdeild, 1910—20.

Tala	Nafn skólans	Ársdeildir	Ársl. starfslími mån.	Tala nemenda að meðaltali í ársdeild										Alhugasemdir
				1910—11	1911—12	1912—13	1913—14	1914—15	1915—16	1916—17	1917—18	1918—19	1919—20	
1	Gagnfræðadeild Mentaskólans í Rvík	3	9	19	22	22	19	17	18	23	21	23	24	3 ársd. frá 1912 Stofnár 1919. Þá 1 deild
2	Gagnfræðaskólinn á Akureyri	3	8	36	39	39	36	29	30	29	20	31	38	
3	Gagnfræðaskólinn í Flensborg	2 og 3	7½	20	36	24	21	15	19	18	18	25	25	
4	Alþýðaskólinn á Eiðum	2	6½	»	»	»	»	»	»	»	»	»	31	
5	Ungmennaskólinn að Núpi í Dýrafirði	2	5	13	14	11	10	12	14	13	9	»	12	
6	Hvítarbakaskólinn	2	6	20	22	22	11	17	18	17	17	19	17	Stofnár 1913 2 ársd. frá 1914—1917 Reglug. staðf. 1913
7	Alþýðaskóli Húsvetninga á Hvammstanga	2	6	»	»	»	s.	12	7	12	s.	9	15	
8	Unglingaskólinn í Stykkishólmi	2	5½	s.	s.	»	»	»	12	9	s.	6	8	
9	Hjarðarholtsskólinn	1 og 2	5	14	16	13	19	10	6	10	»	»	»	
10	Unglingaskólinn á Ísafirði	2	6—7½	»	»	9	s.	8	6	14	»	»	7	
11	Unglingaskólinn á Seyðisfirði	2	6	»	»	14	s.	9	12	5	s.	»	»	

s. = starfandi með opinberum styrk, en skýrslu vantar um nemendafjölda.

Skýrsla

um tölu nemenda í kvennaskólum árin 1910—1920.

Tala	Nafn skólans	Ársdeildir	Árt. starfstími mán.	Tala nemenda								Athugasemdir			
				1910—11	1911—12	1912—13	1913—14	1914—15	1915—16	1916—17	1917—18		1918—19	1919—20	
1	Kvennaskólinn í Reykjavík . . .	4 og 3	7½	24	24	22	22	21	21	24	15	23	23	{ 4 ársdeildir 1910—15, 3 ársd. 1915—19, 4 ársd. 1919—20,	
2	Hússtjórnardeild Kvennaskólans í Rvík	2 og 3 nám- skeið (5, 4 og 1½ mán.)	1	25	36	36	24	34	24	24	10	24	24		{ 1910—12 og 1914—20 2 námsk. (5+4), 1912—13 2 (6+3), 1912—13, 1914 —15 og 1915—16 auk þess 6 vikna námsk. að sumrinu.
3	Kvennaskólinn á Blönduósi . .	3	7½	11	s.	12	15	12	17	16	s.	s.	s.		
4	Yfirsetukvennaskólinn í Rvík . .	1	6	10	8	12	13	12	10	15	11	17	16	Stofnár 1912.	
5	Matreiðsluskóli á Ísafirði . . .	»	?	»	s.	s.	»	s.	s.	12	s.	»	»		»
6	Matreiðsluskóli á Akureyri . . .	»	?	s.	s.	s.	»	»	»	s.	s.	»	»		

{ 4 ársdeildir 1910—15, 3
ársd. 1915—19, 4 ársd.
1919—20.

{ 1910—12 og 1914—20 2
námsk. (5+4), 1912—13
2 (6+3), 1912—13, 1914
—15 og 1915—16 auk
þess 6 vikna námsk.
að sumrinu.

{ Lög 17. des. 1875 og
22. okt. 1912.

Stofnár 1912.

s. = starfandi með opinberum styrk, en skýrslu um nemendatölu vantar.

Skýrsla um tölu nemenda í sjerskólum, að meðaltali í ársdeild, 1910—20.

Tala	Nafn skólans	Ársdeildir	Ár, starfstími mán.	Tala nemenda að meðaltali í ársdeild										Athugasemdir
				1910—11	1911—12	1912—13	1913—14	1914—15	1915—16	1916—17	1917—18	1918—19	1919—20	
1	Kennaraskólinn í Reykjavík	3	{6 og náms- skóli	19	18	19	21	15	15	15	»	12	10	{ Skólinn starfaði ekki vet- urna 1917—18
2	Stýrimannaskólinn í Reykjavík	2	7	11	23	31	28	28	29	22	27	32	34	
3	Fiskiskipstjóradéild Stýrimannaskólans	1	7	»	»	»	»	»	»	20	11	»	16	{ Stofn. m. l. 3. nóv. '15. 1918— 20 starfaði aðeins ein deild, 3 ársd. 1910—14 og 18—19, hin árin tvær ársd. 1918—19 1 ársd. í 5 mán, 1919—20 2 ársd. í 6 mán.
4	Vjelstjóraskólinn í Reykjavík	2	7	»	»	»	»	»	8	7	8	10	11	
5	Verslunarskóli Íslands	2 og 3	7	28	28	33	28	15	22	29	31	26	36	
6	Samvinnuskólinn í Reykjavík	.	.	»	»	»	»	»	»	»	»	28	26	
7	Bændaskólinn á Hólum	2	{7 og verk- legt nám	15	22	22	15	11	14	16	13	9	23	Ein ársd. 1918—20
8	Bændaskólinn á Hvanneyri	2	{6 ¹ / ₂ og verk- legt kensla að vorinu	13	16	23	25	24	25	24	25	26	32	
9	Búnaðarskólinn á Eiðum	2	{6 ¹ / ₂ og verk- legt kensla vor & haust	5	5	5	5	5	6	»	»	»	»	
10	Íðnskólinn í Reykjavík	4	7	13	11	13	15	14	16	15	16	15	22	Kvöldskóli
11	—»— á Akureyri	.	.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	»	»	»	»	
12	—»— á Ísafirði	.	.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	»	»	»	»	
13	—»— á Seyðisfirði	.	.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	s.	»	»	»	

s. = starfandi með opinberum styrk, en skýrslu um nemendatölu vantar.

Til Stjórnarráðs Íslands.

MED nefndarálitni því, er prentað er hjer að framan, höfum við undirritaðir mentamála-nefndarmenn, að svo miklu leyti sem okkur hefir unnist tími til, lokið því starfi, er okkur var falið með brjefi hins háa Stjórnarráðs, dags. 12. marts 1920, samkvæmt þingsályktun um fræðslumál, samþyktri á Alþingi 23. september 1919.

Ákvæðin um ungmennafræðsluna höfum við reynt að gera þannig, að þeir, sem vilja afla sjer frekari almennrar mentunar en barnafræðslan veitir, geti átt hennar kost, hver i þeim mæli, er ástæður hans leyfa. Hins vegar ætlumst við til, að vöxtur og viðgangur ungmennafræðslunnar verði að nokkru leyti kominn undir áhuga og fórnþýsi þeirra, er skólanna eiga að njóta. Með þeim hætti virðist okkur best trygt, að ekki verði hróflað upp mentastofnunum, sem ekki eiga rik ítök i högum almennings. Loks hefir það verið viðleitin okkar, að láta hina almennu ungmennafræðslu verða eðlilegan grundvöll sjerfræðslunnar alstaðar þar sem það virðist samrýmanlegt hag hvorrartveggja.

Um undirbúning frumvarpsins um ungmennafræðslu skal þess getið, að við sendum uppkast að því til skólastjóra gagnfræðaskólans á Akureyri og i Flensborg, skólastjóranna á Eiðum, Núpi, Hjarðarholti og Hvitárbakka, herra ritsjóra Þórólfs Sigurðssonar bónda á Baldursheimi, sem fulltrúa forgöngumanna þingeyska skólans, síra Gísla Skúlasyni á Stóra-Hrauni, sem fulltrúa forgöngumanna skólans á Suðurlandsundirlendinu, og skólastjórans á Hólum. Auk þess var frumvarpið rætt á fundi á Hvanneyri 28. júlí s.l. og sátu á honum með okkur skólastjórinn á Hvanneyri og allir nefndarmenn Hvitárbakkaskólans.

Við höfum fengið svör og athugasemdir frá skólastjórunum á Eiðum, Núpi, Flensborg og Hvitárbakka og forgöngumönnum þingeyska skólans. Við höfum og haft til hliðsjónar »Frumvarp til reglugerðar fyrir Alþýðuskóla Þingeyinga«, sem vitnað er til i nefndarálitinu. Loks höfum við, þegar tækifæri gafst, fengið á fundi með okkur ýmsa menn, er áhuga hafa á þessum málum, og skal hjer nefna sjerstaklega, auk fræðslumálastjóra, Árna Þorvalds-son kennara á Akureyri, Björn kennara Guðmundsson á Núpi, Guðm. Jónsson bónda á Skeljabrekku, Jóhannes yfirkennara Sigfússon, Jón kennara Ófeigsson, Sigurgeir Friðriksson frá Skógarseli, Steingrím kennara Arason, Þórólf Sigurðsson i Baldursheimi, og Ögmund Sigurðsson skólastjóra i Flensborg.

I nefndarálitinu er getið nokkurra þeirra manna, er verið hafa i ráðum með okkur um sjerfræðsluna. Auk þeirra skal hjer nefna forstöðukonu og skólanefnd Kvennaskólans i Reykjavík, Jón lækni Jónsson á Blönduósi, Jón Þórarinsson fræðslumálastjóra, Jón Sívertsen skólastjóra, Gísla Jónsson vjelstjóra, Sveinbjörn Egilsson ritstjóra. Myndina af íslenska skólakerfinu hefir herra rafveitustjóri Steingrímur Jónsson góðfúslega búið undir prentun. Kunnum við öllum þeim, er nú hafa nefndir verið, bestu þökk fyrir góða samvinnu.

Reykjavík 22. febrúar 1922.

Virðingarfylst.

Guðm. Finnbogason.

S. P. Sívertsen.

